

VISEGRÁDI JÁNOS
*A kegyesrendiek sátoraljaújhelyi
házikönyvtárának ismertetése*

Sátoraljaújhelyi kegyesrendi
gimnázium értesítője
1909/1910,
3-49.

A kegyesrendiek sátoraljaújhelyi házikönyvtárának ismertetése.

A százados politikai és vallási küzdelmek multunknak számtalan emlékét semmisítették meg. De még sajnálatra méltóbb körülmény az, hogy a még megmaradtak is nap-nap mellett pusztulnak és pedig azért, mert hiányzik belőlünk az az érzék, amely azt sugalmazná, hogy érdeklődjunk multunk minden porszemnyi emléke iránt, s hogy tartsuk kötelességünknek megakadályozni azoknak az elkallódását és elpusztulását.

Az alábbiakban a kegyesrendiek sátoraljaújhelyi házikönyvtárát fogom ismertetni. De ismertetésemmel azt a célt is akarom szolgálni, hogy felhívjam tanítványaim érdeklődését a régi könyvek, multunk ez érdekes emlékei iránt, s hogy sémát nyújtsak nékik, amely szerint el kell járniok a régi könyvek tanulmányozásánál.

* * *

A kegyesrendiek sátoraljaújhelyi házikönyvtára alig foglal magában 5000 kötetet, tehát a kegyesrendiek kisebbszerű házikönyvtárainak csoportjába tartozik. Habár nagyságánál fogva nem, de a könyvek egy részének érdekes multja alapján méltán számot tarthat a megismertetésre.

Az 5000 kötetből 446 kötetben feltaláljuk a sárospataki jezsuitáknak „*Resid(entiae) Pataki(ensis) Soci(etatis) Jesu*“¹ vagy „*Inscriptus Cathalogo Resid. Pataki. Soci. Jesu*“² bejegyzését, tehát e könyveket birtokolta a jezsuiták sárospataki rendháza. 48 kötetben feltaláljuk a sárospataki jezsuiták Mária-egyesületének „*Inscriptus Congregationi B(eatae) V(irginis) M(ariae) Elisabeth visitantis Patakini*“³ és 26 kötetben a kassai jezsuiták „*Collegii*

¹ A sárospataki jezsuita rendház tulajdona. (A fontosabb részek fordítását is közölni fogjuk.)

² Bevezettetett a sárospataki jezsuiták rendházának könyvjegyzékébe. E bejegyzések értékét növeli az a körülmény, hogy kevés kivétellel a bejegyzés éve is jelezve van.

³ Bevezettetett a sárospataki Erzsébetet meglátogató bold. szűz. Mária egyesületének könyvjegyzékébe.

Cassov(iensis) Soci. Jesu bejegyzését. Egy-két kötetben megtaláljuk a budai, szatmári, besztercebányai, esztergomi jezsuiták, az újhelyi pálosok, a kassai minoriták és a zirczi ciszterciek s végül 1766 kötetben a tokaji kegyesrendiek „*Domus Tokaiensis Sch(olarum) P(iarum)*“¹ bejegyzését. A sárospataki jezsuiták bejegyzésével ellátott könyvek közül 120-ban a sárospataki ref. főiskola „*Liber Ill(ust)ris Scholae S. Patachinae*“ vagy „*Liber ec. S. Patachiensis*“² bejegyzését, tehát e könyvek a főiskola birtokában is voltak. A sárospataki jezsuiták és a főiskola bejegyzésével ellátott könyvek közül 9 kötetben megtaláljuk az egri káptalan „*Capit(uli) Agriensis*“³ évszámmal is ellátott bejegyzését.

Tehát sok könyvben több tulajdonos bejegyzését is feltehetjük, amely bejegyzéseknek, illet. a birtoklás egymásutánjának megállapítását dolgozatom egyik fő céljaul tűztem ki.

Először is ismertetni fogjuk a **sárospataki jezsuiták** bejegyzésével ellátott könyveket, illet. **könyvtárak történetét**.

Kétségtelen tény, hogy a sárospataki jezsuiták könyvtárának története szoros kapcsolatban van a rendház történetével. Az a sok kedvezés, amelyekben a rendházat Báthory Zsófia, I. Rákóczi Ferenc és felesége Zrinyi Ilona részesítették, a könyvtárt is érintette; és az a sok csapás és megpróbáltatás, amelyeket a rendház átszenvedett, azokat a könyvtár is megérezte. Ismertetni fogom tehát rövidesen a sárospataki jezsuiták rendházának történetét is, kiemelve elsősorban azokat a mozzanatokat, amelyek a könyvtár történetével kapcsolatosak.

Sárospatakra a jezsuitákat Báthory Zsófia telepítette le 1663-ban. A katolikus vallásra való visszatérése után⁴ azonnal gondoskodott a Sárospatakon csekély számban levő katolikusok lelki ügyeinek gondozásáról és pedig akként, hogy azt az

¹ A kegyesrendiek tokaji rendházának tulajdona.

² A híres sárospataki iskola könyve. E bejegyzések értékét csökkenti az, hogy a bejegyzés ideje sehol sincs jelezve.

³ Az egri káptalan tulajdona.

⁴ Báthory Zsófia a katolikus vallásban született és nevelkedett fel, s nem öszinte meggyőződésből, hanem politikai okból, t. i. hogy II. Rákóczi Györgynek felesége lehessen, tért át a református vallásra. Ugy apósa I. Rákóczi György, mint anyósa Lorántfy Zsuzsanna és férje észrevették azt, hogy ő az áttérés után is lelkében katolikus maradt, s hogy ha körülményei engedik, ismét vissza fog térni a katolikus vallásra. Anyósának (1660. ápr. 18.) és férjének (1660. jún. 7.) halála után — apósa ugyanis már 1648-ban meghalt — ezt meg is tette és visszatért a katolikus vallásra.

ujhelyi pálosokra bízta.¹ De csakhamar nagyobb célt tűz ki maga elé és pedig azt, hogy Sárospatakon is megindíttatja az ellenreformáció munkáját, s így telepíti le Sárospatakra az ellenreformáció legkiválóbb harcosait, a jezsuitákat. A jezsuiták letelepedése után csakhamar megkezdődtek a vitatkozások közöttük és a főiskola² tanárai között. Tartottak vitákat a fejedelmek, azaz Báthory Zsófia és fia a megválasztott erdélyi fejedelem, I. Rákóczi Ferenc jelenlétében,³ a főiskola udvarán,⁴ sőt a szabadban⁵ is. De ez az inkább szellemi téren folyó küzdelem pár év múlva megszűnt és éles személyi ellentét váltotta azt fel. A Wesselényi-féle mozgalom Zemplénnvármegyében erősen katolikus ellenes irányú volt.⁶ A haza szabadsága megvédelmezésének ürügye alatt azt hangoztatták mindenfelé, hogy Magyarországból a katolikus vallást és annak legkiválóbb terjesztőit a jezsuitákat ki kell űzni. S amikor a mozgalom tényleg kitört, s Rákóczi Ferenc csapataival Tokaj ostromához fogott, bár sem javaikban, sem személyükben nem bántalmazták, de nagyon is szoros szabályok betartására kötelezték őket.⁷ De a mozgalom csakhamar rossz fordulatot vett és a

¹ Procuratio Parochiae Patakiensis commissa Patribus Paulinis Ujheliensibus. Historia domestica S. N. Patakiensis S. I. Annales Diarii. Tomus I. 1663—1753. Alább rövidítve: Annales. E kézirat a budapesti egyetemi könyvtár birtokában van. Ugye a kéziratnak, mint a még alább említendő szintén az egyetemi könyvtárban lévő kéziratoknak kikölcsonzéseért az igazgatóságnak e helyütt is köszönetemet fejezem ki. Jelzése: Ab. 95. A főntebbi a beragasztott első lapon.

² Az „Annales” írója nagy elismeréssel nyilatkozik a főiskoláról: „Sciendum porro, esse Patakini a multo tempore, maximam omnium totius Hungariae, Calvinisticam Academiam, in eaque ali et doceri juventutem, tam Nobilium, quam humiliorum, florentissimam, et valde copiosam. Distributa studia per Classes fere ad morem Societatis, nec ullibi tam terse loquentes Latine Haereticos Scholares atque hic. Alumnos autem, quos companos vocant, et qui succrescunt Praedicantibus, esse communiter centum numero Patakini.” (Azaz: „Tudomásul szolgálhat az, hogy Patakon régi időtől fogva egész Magyarország összes akadémiái közül itt van a legnagyobb kálvinista akadémia és ebben nőnek fel és nyerik kiképzésüket a legnagyobb számban ugy a nemesek, mint a nem nemeseknek legtehetségesebb gyermekei. A tanulmány osztályokra van felosztva és pedig majdnem akként, mint a jezsuitáknál és az eretnek (azaz a református) tanárok sehol sem beszélnek oly hibátlanul latinul, mint itt. A tápintézetben levők, akiket társaknak neveznek, s akikből később papok lesznek, rendszeren százan szoktak lenni Patakon.”) 1 old.

³ Audientibus etiam Principibus. Annales. 2.

⁴ Disputatum est praeterea in area Calvinisticae Academiae, tota juventute, et senioribus rei novitate accitis. Annales. 2.

⁵ Disputatum est etiam publice in platea cum Doctissimo ex Calvinisticis Professoribus. Annales. 2.

⁶ Annales. 62.

⁷ Martinus Halapi primarius Castellanus arcis Patakiensis Superiori ex mandato Principis sequentia puncta inviolabiliter omnino obsequenda nuntiaret: 1. Ut nullus Patakino literas alio scribat. 2. ut hinc inde non vagemur, excepta necessitate exercendae oeconomiae. 3. ut tam cito non fiat mutatio personarum. 4. ut nos accommodemus praesentibus circumstantiis. Subscriptum est duobus primis punctis: ad tertiam responsum, non esse nostrae potestatis, sed superiorum nostrorum

gyorsan megérkező császári csapatok azt rövid idő alatt teljesen elnyomták. A pataki várba német zsoldosok fészkeltek be magukat és megkezdődött a megtorlás, amiből különösen a főiskolának kellett sokat elszenvednie. Végül is az 1671-dik év őszén rendelet,¹ vagy lehetséges az is, hogy fegyveres erő² kényszeríti a tanárokat és a tanulókat az intézet elhagyására. Az előzőtt tanárok és tanulók a nyomda egy részével és az ekkor már vagy 2000 kötetet magában foglaló könyvtár kis részével Debreczenbe menekültek, s a telet itt eltöltve a következő év tavaszán Apafy Mihály erdélyi fejedelem kegyessége folytán Gyulafehérvárra, az akkor már üresen álló Bethlen-kollégium helyére telepedtek át.³

A főiskola tanárainak és tanulóinak elűzése után a nagyon is rozoga állapotban levő főiskolai épületet⁴ és a könyvtár meg nem mentett részét a jezsuiták kapták meg. Hogy a főiskola tanárait és tanulóit mi akadályozta meg abban, hogy egész könyvtárukat magukkal vihessék, azt biztosan el nem dönthetjük.⁵ Lehet, hogy a nagy sietség, lehet, hogy a fegyveres erő, s lehet végül az is, hogy Rákóczi Ferenc foglalta azt le az intézettel szemben támasztott bizonyos követeléseivel fejében.⁶

personarum mutationem. Ad ultimum vero, omnino fore, ut temporari serviamus et circumstantiis nos accommodemus praesentibus, si eae Deo, bono publico, Ecclesiae non adversentur. (Azaz: „Halápi Márton Patak várának első várnagya a fejedelem parancsából előljáróknak a következő rendeletet adta tudomására, mint amelynek minden pontját tartozunk sértetlenül megtartani: 1. Senki Patakról máshová levelet ne írjon. 2. Hogy ide-oda ne járjunk, kivéve azt az esetet, amikor azt földjeink műveltetése megkívánja. 3. Hogy a tagoknak változása egyhamar ne igen történjék. 4. Hogy mi a jelenlegi körülményekhez alkalmazkodjunk. Az első két pontot aláírtuk; a harmadikra azt válaszoltuk, hogy nem mi tölünk, hanem előljáróinktól függ a tagok áthelyezése. Az utolsó a válaszoltuk, hogy az időhöz és jelen körülményekhez alkalmazkodni fogunk, amennyiben azok az Isten parancsával, a közjával és az egyházzal nem ellenkeznek.“) Annales. 63

¹ Amandatis hinc ex imperio Principum Praedicantibus et Scholaribus. Annales. 65.

² „1671. okt. havában történt, hogy Báthory Zsófia és Rákóczi Ferenc parancsolatjából a tanulók tanáraikkal együtt Tanuló hajlékból kihajtottak.“ A Pataki Református Collegium rövid Históriaja mostanig. Közli Székely Károly: Adalékok Zemplén vármegye Történetéhez. II. évf. 73. Szinyei Gérgzon: A sárospatoki ev. ref. egyház templomairól. 14.

³ Pataki Református Collegium rövid Históriaja stb. Adalékok II. évf. 73.

⁴ Nobis gratiose Academia illorum (aedificium est vastissimum sed usibus nostris necdum undecunque accommodatum) collata. Annales. 65.

⁵ Harsányi István a „Sárospatoki Református Lapok“ 1909-dik évf. 51. számában „Adalékok a sárospatoki főiskola bejegyzésével és jelzésével ellátott és a sátoralj helyi piaristák házi könyvtárában levő könyvek történetéhez“ című ismertetéséhez csatolt egyik megjegyzésében ekként vélekedik: „A tanárok és a tanulók csak azokat a könyveket vitték magukkal, amelyeket a kollégiumba beszabadított jezsuiták kezei közül megmenthettek.“ Nagyon is éles megjegyzésnek tartom ezt a magam részéről, amilyent kétségbevonhatatlan bizonyítékok nélkül megkockáztatni nem helyes.

⁶ Szinyei Gerzson: A sárospatoki ev. ref. egyház templomai. 14.

Ez utóbbi körülmény szoros kapcsolatban áll azzal, hogy a jezsuiták mi módon jutottak hozzá a főiskolai könyvekhez.

A jezsuiták ezután tizenkét éven keresztül, tehát 1683-ig, békeességben éltek. Ebben az évben ugyanis Thököly Imre a pataki várat is elfoglalta, s a főiskolai épületet, a templomot stb. a reformátusoknak visszaadta.¹ A jezsuiták mindenükből kifosztva menekültek Szatmárra.² Kétségtelennek kell tartanunk azt, hogy a jezsuiták könyvtáruk nagy részét visszahagyva menekültek el. Háztörténetük erről ugyan nem emlékezik meg, mert csupán általánosságban említi, hogy mindenükből kifosztattak. Különböző háztörténetük igen szűk szavú a könyvtárra vonatkozó adatok felsorolásában. Egy szóval sem emlékezik meg 1671-ben arról, hogy a főiskola könyveit megkapták. De több kétségbevonhatatlan adattal igazolhatjuk, hogy a főiskola a jezsuiták visszahagyott könyveit birtokába vette, amelyek közül egyet azonnal felemlítik. Egy 1679-ben megjelent könyv³ bejegyzései: „*Resid. ec. 1682.*“, „*Liber ec.*“ évszám nélkül, s ismét „*Resid. ec.*“ Az első két bejegyzés át van húzgalva. E könyvnek első birtokosai kétségkívül a jezsuiták voltak. 1683-ban kerül a főiskola birtokába, s ekkor történik a jezsuiták bejegyzésének áthúzgalása és a főiskolai bejegyzés beírása. Majd amikor a jezsuiták ismét birtokukba veszik a könyvet és pedig kétségkívül 1687-ben, áthúzgalják a főiskola bejegyzését és beírják ismét a magukét.

Két-évig tartózkodtak a pataki jezsuiták Szatmárott. 1685-ben ugyanis Caprara tábornok a pataki várat is visszafoglalta és így a jezsuiták a királyi csapatok védelme alatt visszatérhettek Patakra. Az ostrom alatt megrongálódott rendházukat csakhamar kijavították, s rövid idő lefolyása alatt visszakapták úgy a templomot, mint a főiskola épületét, miután a főiskola tanárait és tanulóit a fegyveres erő ismét eltávolította. Az elűzött tanárok és tanulók ekkor sem tudták az egész könyvtárt magukkal vinni, illet. megmenteni, s így visszahagyott könyveik ismét a jezsuiták birtokába kerültek.

A jezsuiták ezután tíz éven keresztül, tehát 1697-ig, a Tokay-Szalontay-féle parasztmozgalomig, békeességben éltek. E mozgalom is szintén erősen katolikus ellenes irányzatú volt.

¹ S. Patak Városának rövid Históriaja s Eredete. Közli: Székely Károly az „Adalékok stb.“ I. évf. 62.

² Annales. 88.

³ Alább a jegyzékben 100. szám alatt.

Miután a pataki vár a felkelők kezeibe került, a jezsuiták sok bántalomnak voltak kitéve. Életüknek ugyan megkegyelmeztek, de javaikból teljesen kifosztották.¹ A jezsuiták háztörténete azt említi, hogy a felkelők a könyvtárban csupán a könyveket hányták széjjel, de egyebet nem tettek.

De a mozgalom nem volt hosszú életű. Waudemont tábornok először nyílt csatában győzte le őket, majd pedig két fontos erősségüket, a tokaji és a pataki várat, foglalta el. Waudemont katonái csak úgy viselkedtek a jezsuitákkal szemben, mint a felkelők, s amit az utóbbiak megkíméltek, azt az előbbiek rabolták el. A főiskolai könyvtár egyik könyvében a következő érdekes bejegyzést olvashatjuk: „*Redemptus a Germanis, qui hunc, ex Arce Patach, Anno 1697 sustulerunt, Flor. Hun. 2. per Joannem Tsetsi R(ector) S(cholae) P(atachiensis) in suburb(io) Cassov(iensi)*“ (A. 660.) azaz visszavásárolta a németektől (t. i. katonáktól), akik ezt a pataki várból rabolták el 1697-ben, két magyar forintért Tsetsi János a pataki iskola rektora a kassai külvárosban.² E könyvet a német katonák kétségkívül a jezsuiták könyvtárából rabolták el, akiknek a rendháza benn volt a várban. Bár az sem lehetetlen, hogy a fejedelemnek, t. i. Rákóczi Ferencnek a könyvtárából rabolták el, akinek javait e mozgalom elnyomása alatt, minthogy azzal gyanúsították, hogy ő is részese lett volna a mozgalomnak, mint egyéb helyütt, úgy itt sem kímélték. S ha az utóbbi feltevés felel meg a valóságnak, úgy ebből egyszersmind az is következik, hogy a jezsuiták 1671-ben, illet. 1687-ben a főiskolai könyvtárnak csupán egy részét kapták meg, s a többi a fejedelmi könyvtárba került.

A jezsuiták a főiskola épületét 1703-ig birtokolták, amikor is azt Csicseri Orosz Pál, Rákóczi Ferenc egyik tábornoka ismét visszaadta a reformátusoknak.

Rákóczi Ferencz szabadságharca alatt több kisebb-nagyobb csapás sújtotta a pataki jezsuitákat. A katonaság mindenkor nagyon is ellenséges indulattal viselkedett velük szemben. De

¹ A jezsuiták háztörténete e mozgalom lefolyását Sárospatakon igen részletesen és hűen tartalmazza. A leírást egyrészen közöltem magyar fordításával együtt az Adalékok 1910. évf. 65—71.

² Az 1687-ben elűzött tanulók egyrésze Tsétsi János vezetése alatt Gönczre költözött át, ahol nyolc évig éltek békességben. Innen Kassára, illet. Kassa külvárosába telepedtek át, s itt maradtak Rákóczi Ferenc szabadságharcáig, amikor is a főiskola ősi otthonában ismét visszaállítottott, s az ifjúság és tanárai ismét visszatérhettek. Az ifjúság másik része ismét Gyulafehérvárra költözött át. Szinyei Gerzson: A sárospataki ref. egyház templomai. 27.

hogy a több mint egy évszázadig tartó nemzeti küzdelmeinket befejező nagy szabadságharcunk alatt a nemzet politikai szabadságáért folytatott küzdelemben a vallási ellentétek válaszfalai többször elsímultak, arról a jezsuiták háztörténetének¹ több adata tanuskodik: így 1704. év március 13-dikánál a bejegyzés: „Interfuimus omnes Calvinianae Concioni apud Velicsianam.“² Május 23-dikánál: „In prandio fuit ex Vagas Praedicans.“³ Június 10-dikénél: „Dominus Praedicans hic pransus est“⁴ s ennek érdekes folytatása: „Et in coena Miles ebrius non invitatus mensae accumbit.“⁵

1706-ban több csapás érte a sárospataki jezsuitákat. Rabutin császári tábornok nagy hadsereggel indult ki Erdélyből, hogy Felsőmagyarország legfontosabb városát, Kassát elfoglalja. Az ostrom azonban kudarccal végződött. Kassa alól Erdély felé visszavonulva azt hitték, hogy a pataki vár bevétele meg fogja kísérelni, s azért is erősen készültek a védelemre. A jezsuitáknak felsőbb meghagyásból a várat el kell hagyniok, s az első nap Borsiban, majd pedig a nagyobb biztosságot nyújtó zétényi kastélyban nyerne nek menedékhelyet. A zétényi kastélyba való menetelük alkalmával Károlyi Sándor Dersőffi (azaz Dezsőffy) vezetése alatt néhány katonát rendelt melléjük biztonságuk érdekében.

De Rabutin elkerülte Patakot, s miután erről a jezsuiták bizonyosakká lettek, visszaindultak Patakra. Útközben találkoztak Esze Tamás hajdúival, akik kigúnyolták őket⁶

Még ennek, azaz 1706-dik évnek december havában köteleztettek a jezsuiták arra, hogy azokat a könyveket, amelyek egykor a főiskoláé voltak, adják vissza, ami háztörténetük szerint meg is történt.⁷ A könyvekkel együtt egy harangot

¹ Jelenleg nem az Annales cím alatt említett háztörténetről van szó, hanem egy más naplószerű háztörténetről, amely azonban csupán 13 évet tartalmaz. Címe: Historia domestica ab anno 1694 o usque ad annum 1707. residentiae S. N. Patakiensis S. I. Alább e kéziratot „Historia“ címen említjük. E kézirat is az egyetemi könyvtár tulajdona. (Ab. 96.)

² Azaz a Velics-féle t. i. háznál tartott kálvinista egyházi beszéden mindnyájan jelenvoltunk. Velics Zsigmond szerepel a jezsuiták elűzetésekor 1707-ben, mint a város egyik kiküldötte.

³ Nálunk ebédelt a vágási (jelenleg Kovácsvágás község Abaujvármegyében, Sárospataktól északra vagy 16 km-nyire) prédikátor, azaz református pap.

⁴ A prédikátor úr nálunk ebédelt.

⁵ A vacsoránál egy részeg katona hivatlanul az asztalhoz ült.

⁶ Az egész esetnek terjedelmes és hű leírását nyújtja az Annales. 138.

⁷ „Postremum anni huius malum 4 decembris impetiit, ubi libros Haeticorum et campanam quondam illorum reddere iubebamur. Quae campanae redditio non tam difficilis accidit, quam librorum, cum sic a libero pulsu in turri nostra arcebantur, in qua multa incommoda, inhonesta et furta exercebantur, praeter continuum pro

is át kellett adniok, amelynek számára a kálvinisták harangtornyot állítottak.¹ A „Historia“-ban szintén találunk egy a könyvtárra vonatkozó adatot dec. 30-dikánál: „Calvinistae libros petunt haereticos“, azaz a kálvinisták vissza kérik a kálvinista jellegű könyveket. E két egymásnak ellentmondó adatnak a helyes megvilágítását a jövőnek tartjuk fenn. Bár akként is értelmezhetjük e két adatot, hogy dec. 4-dikén a jezsuiták vissza adják a főiskolának azokat a könyveket,² illet. azoknak a könyveknek egy részét, amelyeket 1671 és 1687-ben kaptak meg a főiskolai könyvtárból, és dec. 30-dikán a jezsuitáknak még birtokában maradt kálvinista jellegű könyvek követeltetnek vissza. Hogy a főiskola rövid történetét tartalmazó leírás nem emlékezik meg arról, hogy a főiskola könyveket kapott vissza a jezsuitáktól 1706-ban, az még nem bizonyít az első adat téves volta mellett, mert nem emlékezik meg arról sem, hogy 1683-ban a jezsuiták könyveinek egy része a főiskola birtokába került, már pedig ez kétségbevonhatatlan tény. Meg kell még említenem azt is, hogy a főiskola és a jezsuiták bejegyzésével ellátott könyveink között alig van néhány kálvinista jellegű.

A 1707-dik évben még az előző év csapásainál is nagyobb sújtotta a pataki jezsuitákat. Néhány hónappal ugyan később, de végül a pataki jezsuitákon is végrehajtották az 1707-dik év január havában tartott rozsnyói tanácsülésnek azt a határozatát,

mortuis suis compulsationem, ac ultima decembris erecto in oppido campanili pro novo anno jubileum suis aere campano dedere. Faxit Deus, ut non diu eadem uti liceat, sed redeat ad Dominum, qui fuit ante suum. Annales ec. 139. Azaz: „Ennek az évnek az utolsó csapása december 4-dikén azzal sújtott bennünket, hogy a kálvinisták egykori könyveit vissza kellett adnunk. A harang visszaadása nem esett annyira zokon, mint a könyvéké, mivel így meg lettek akadályozva abban, hogy a tornyunkban bármikor harangozzanak (e harang kétségkívül közös lehetett eddig), ahol sok harang, tiszteletlenséget és lopást vittek véghez, amellet, hogy halottaikért folytonosan harangoztak, s december utolsó napján harangtornyot állítván fel magukra nézve az új évet ez érc haranggal jubileumi évvé tették. Engedje az Isten, hogy ne használják sokáig a harangot, hanem az visszakerüljön ismét a régi birtokosához.“

¹ És pedig kétségkívül a jelenlegi nagy harangjukat, amelynek felírásából bennünket jelenleg érdeklő rész: „In honorem Dei me fudit Joannes Holste Lipurgensis. Celsissimus Transylvaniae Princeps D(ominus) Georgius Rakoczi inter caetera gratiosi erga ecclesiam Saros Patakinae animi clarissima monumenta me Deo et eidem ecclesiae sacrum fundi et fieri curavit per Thoman Debreceni bonorum suorum in Hungaria praefectum.“ Azaz: Isten dicsőségére öntött engem Liburgi Holste János. A méltóságos erdélyi fejedelem, Rákóczi György úr egyéb nagyon is híres jótéteményei között kegyességét azzal is kimutatta a sárospataki egyház iránt, hogy engem az Istennek és ugyanezen egyháznak szentelve öntetett és készített Debreczeni Tamás, magyarországi javainak felügyelője által.

² A Pataki Református Collegium rövid Historiája mostanig. Közli: Székely Károly az Adalékok I. 62.

hogy a jezsuiták száműzessenek.¹ Csicseri Orosz Pál biztos ápr. 9-dikén érkezett meg a határozat végrehajtása végett. A következő nap a szt. mise után a pataki trinitárius házfőnök, a város három képviselője és a rendház két tagja előtt jelentette ki a biztos küldetésének célját. A biztos szavaira a ház főnöke válaszul tiltakozik a törvénytelen eljárás ellen.² A tiltakozásra a biztos kijelenti, hogy bár sajnálattal, de a határozatot néki a szoros meghagyás alapján végre kell hajtania. Erre a ház főnöke a meg nem változtathatóban megnyugszik és megkezdődik a templom és a rendház javainak összeírása, s folytatódik ez a következő napon. Április 12-dikén kelnek útra. Ujhelyben a pánosoknál rövid időt töltve Kassa felé haladnak. Kassán kapják meg Bertóti Ferenc tábornoktól az útlevelet Lengyelországba, aki egyszersmind gondoskodik arról is, hogy egészen a határig fegyveres hajdúk kísérjék őket. De Lengyelországban nem maradtak, hanem Olmützön, Brünön és Bécsen keresztül május 21-dikén Győrbe érkeztek.

Bár adat nem igazolja, de azért kétségtelennek kell tartanunk azt, hogy amint egyéb javaik, úgy könyvtárunk is elűzetésük után szoros felügyelet alá került, úgy, hogy amikor négy év múlva, Rákóczi Ferenc szabadságharcának leveretése után visszatértek, mint egyebeket, úgy ezt is hiány nélkül vették át.

És ezzel a pataki jezsuiták történetét addig az időpontig, ameddig bennünket jelenleg érdekel, s ameddig oly eseményes multtal dicsekedhetik, meg is ismertettem. Megemlítem még azt, hogy 1713-ban a nagyszombati kollégiumnál 1000 rajnai forint helyezettelt el három percentes kamattal, amely kamattal a pataki könyvtár gyarapítására volt fordítandó.³

¹ A jezsuitáknak II. Rákóczi Ferenc szabadságharca alatt történt száműzetésének egész történetét kimerítően ismerteti Szabó Adorján: „A kassai jezsuiták viszontagságai a Rákóczi-korban“ c. munkájában. (A kassai premontrei főgimnázium értesítőjében az 1908 9-dik tanévről.)

² A terjedelmes tiltakozást a „Historia“ utolsó oldalain olvashatjuk. A latin nyelven szerkesztett tiltakozás érdekesebb részeit lefordítva közöljük. „Megakadályozni akarom a biztos urat, nehogy a megbízatást mint a római katolikus egyház igaz fia és szt. Péternek, s az ő főpapi utódainak engedelmes alattvalója végrehajtsa. Tudva azt, hogy ezáltal a mindenható Isten büntetését és az egyházból való kiközösítését vonja magára.“ „A jezsuita rendnek ezt a rendházát a fenséges Rákóczi-ház alapította, kiváltsággal és látta el adományokkal, és pedig a Szentlélek sugalmazására, saját elhatározásukból és lelkük buzgóságából történt ez, amint erről az alapító oklevelek tanuskodnak.“ „Mi ártatlanok vagyunk, akik sem a haza, sem a király, sem a fenséges fejedelem, sem az ország lakói, sem e város ellen nem követtünk el olyan vétkeket, amelyért megérdemelnénk javaink elkobzását és a személyes száműzetést. De habár a jezsuitarendnek összes más tagjai kiűzetnének is, mi még akkor sem üzetethetnénk ki, mi akik a fenséges fejedelemhez az alapítás különös kötelékével vagyunk csatolva.“

³ Annales. 142.

Említettük azt, hogy a sárospataki jezsuiták Mária-társulatának bejegyzése 48 könyvben található fel. A bejegyzések 1754-es évszáma arról tanuskodik, hogy a társulat könyvtára ekkor létesült, illet. ekkor katalogizálták.

A jezsuita-rendnek volt Mária-könyvtára,¹ s a szóban forgó könyvek mind ezek közül valók. Kisebb szerű s kivétel nélkül jezsuita szerzőktől származó vallásos irányú könyvek voltak. Tájékoztatás kedvéért néhányat bemutatunk.

1. *Ars semper gaudendi, in tres partes divisa. Excerpta tum ex opere patris Antonii Sarassa, tum patris Liborii Sini-scalchi Societatis Jesu. A Bibliotheca Mariana eiusdem Societatis. Viennae Austriae. 1744. (3145. Jelenlegi száma.)*

2. *De bono Sodalitatis Partheniae. Liber I. Authore P. Joanne Bourghesio Soc. Jesu. Ex Bibliotheca ec. Viennae Austriae. 1744. (3474.)*

3. *Paradisus Hagiophilo apertus per centena pietatis erga Dei Matrem exercitia. A P. Paulo de Barry Soc. Jesu. ec. Viennae Austriae. 1743. (3522.)*

4. *Deliciae sacrae auctore P. Jacobo Didermannoe Soc. Jesu ec. Viennae Austriae. 1744. (3596.)*

5. *Scintillae Ignatianae, sive sancti Ignatii de Lojola, Societatis Jesu fundatoris apophtegmata sacra a R. P. Gabriele Hevenesi, e Soci. Jesu distributa. Viennae Austriae. 1749. (3673.)*

6. *R. P. Francisci Costeri Soc. Jesu theologi meditationes de quatuor novissimis vitae humanae. Viennae Austriae. 1743. (4070)*

Az egri káptalannak, s egyszersmind a főiskola és a jezsuiták bejegyzésével ellátott kilenc könyv multjára vonatkozólag a feltevésem ez: először birtokolta az egri káptalan, a káptalan könyvtárából, hogy mi úton-módon, az bizonytalan, a főiskola könyvtárába került és onnan a már ismertetett módon került a jezsuiták birtokába.

* * *

A sárospataki jezsuiták könyvtárának történetét ismertetve, többször említést tettem a főiskola könyvtáráról is. Az alábbiak megértése céljából szükséges, hogy még néhány fontosabb mozzanatot említsek fel a főiskola, illet. a **főiskolai könyvtár multjából.**

¹ Bibliotheca Mariana eiusdem Societatis.

A marosvásárhelyi kollégiumi könyvtár birtokában lévő „Sárospataki iskola régi anyakönyve“¹ című kézirat tanúsága szerint a főiskolai könyvtár már 1623-ban ismételt rendezésnek volt alávetve, s könyvekről készített katalogus szerint ekkor a könyvtár 296 művet tartalmazott.² 1635-ben ismét megújítják a katalogust, amelynek tanúsága szerint ekkor a könyvek két „theca“-ban, azaz szekrényben voltak elhelyezve és pedig az első szekrényben öt „ordo“-ban, azaz sorban 396 mű, a második szekrényben hat sorban 285 mű, tehát összesen 631 mű.³

A főiskolai könyvtár gyarapítása érdekében igen sokat tett a Rákóczi-család, s különösen annak ifjan elhunyt kiváló tagja III. Rákóczi Zsigmond, aki több igen értékes könyvvel gazdagította a főiskola könyvtárát.⁴ Végrendeletében könyvtárát, amely atyjának I. Rákóczi Györgynek könyveit is magában foglalta, teljes egészében a főiskolának hagyományozta.⁵ A főiskola könyvtárában megvan e könyveknek jegyzéke. Bár a jegyzék hiányos, de annyit azért megállapíthatunk, hogy ekkor legalább is 821 mű került a főiskola könyvtárába.⁶ A könyvtár e tekintélyes gyarapodással úgy Magyarországon, mint Erdélyben a legnagyobb könyvtárrá lett.⁷

Említettük már azt, hogy a főiskolai könyvtárt az 1671-dik év őszén igen nagy csapás érte. A főiskolának elűzött tanárai és tanulói a könyvtárnak csupán egy részét tudták magukkal vinni, illet. megmenteni. Hogy körülbelül hány művet sikerült megmenteniök, s viszont hány mű került a jezsuiták birtokába, e kérdésekre választ adni igen nehéz. Különben először is azt kellene megállapítanunk, hogy az elűzetés idejében hány művet tartalmazott a könyvtár. Tekintetbe véve azt, hogy a könyvtár már 1635-ben 631 művet tartalmazott, hozzávéve a Rákóczi-féle könyvtár 821 művét és az időközbeli gyarapodást, kétségtelennek kell tartanunk azt, hogy a könyvtár legalább is 2000 kötet könyvet tartalmazott. E tekintélyes számból azonban jelenleg alig 150-ről van biztos tudomásunk. Hogy a főiskolai könyvtár hány oly művet tartalmaz, amelyeknek már 1671

¹ A marosvásárhelyi ref. kollégiumi könyvtár ismertetése. (Az 1876—77-dik iskolai évről szóló értesítőben.) 26. old.

² U. o. 6. old.

³ U. o. 7. old.

⁴ Historia scholae seu collegii ref. Sárospatakiensis. Delineata a Johanne Szombathi. 86. old.

⁵ Historia scholae ec. 87.

⁶ Szinyei Gerzson: A sárospataki főiskolai könyvtár története. 7.

⁷ Historia scholae ec. 87.

előtt is birtokosa volt, annak tisztázása a jövőnek van fentartva. A marosvásárhelyi kollégiumi könyvtárban van 38 olyan mű,¹ amelyeket a főiskola 1671, illet. 1687 előtt birtokolt. A debreczeni kollégiumi könyvtárban is van néhány ilyen mű és a kegyesrendiek sátoraljaujhelyi házi könyvtárának az a 120 kötete, amelyekben úgy a főiskola, mint a jezsuiták bejegyzése fellelhető, néhány kivételével szintén ilyeneknek tekinthetők.

A ősi otthonból elűzött tanárok és tanulók Debreczenbe menekültek, s innen rövid idő múlva Gyulafehérvárra költöztek át.² Kétségkívül Debreczenben való tartózkodásuk alatt maradtak ott azok a könyvek, amelyek közül néhányat 1730-ban kapott vissza a főiskola,³ s amelyek közül néhány még jelenleg is a kollégiumi könyvtár birtokában van.⁴

A tanulók egy része 1681-ben visszatért Gyulafehérvárról az ősi otthonba és így az iskola ismét éledezni kezdett. 1683-ban a főiskolai épületet is visszakapták, sőt a jezsuiták elűzetése után azok könyvtárának egy részét szintén birtokukba vették. Hogy ez tényleg így történt, annak egy kétségbevonhatatlan bizonyítékát már felemlítettem. Másrésről mindazokról a könyveinkről, amelyekben a jezsuitáknak 1683 előtti bejegyzése át van húzgalva, vagy pedig többé-kevésbé ki van vakarva és feltalálható bennük a jezsuiták 1687 utáni és pedig leggyakrabban 1704-ből származó bejegyzése, az a fellevésem, hogy 1683-ban kerültek a jezsuitáktól a főiskola könyvtárába, illet. 1687-ben ismét vissza a jezsuiták birtokába. Azoknak a könyveknek multját, amelyekben a jezsuitáknak 1671 előtti bejegyzését megtaláljuk⁵ a főiskola bejegyzésével kapcsolatban, szintén így kell elképzelnünk, hacsak fel nem tételezzük azt, hogy már 1671 előtt is kerültek könyvek a főiskolai könyvtárból a jezsuiták birtokába. Végül a főiskola azon könyveiről,

¹ A marosvásárhelyi kollégiumi könyvtár története. 26.

² Hogy a telet nem töltötték teljesen Debreczenben, amint azt fönnebb említém, az kivilágtik „A sárospataki oskola régi anyakönyvé”-ből, amelyben azt olvashatjuk, hogy Gyulafehérvárott az első bejegyzés 1672. jan. 17-dikén történt. A marosvásárhelyi kollégium története. 26.

³ Szinyei Gerzson: A sárospataki főiskolai könyvtár története.

⁴ Erről Harsányi István úr pataki főiskolai könyvtáros értesített.

⁵ A „Sárospataki Református Lapok” V. évf. 51. számában megjelent, s már fönnebb említett ismertetésemben ehhez a megjegyzéshez Harsányi István úr a következő megjegyzést csatolja: „Az a kérdés, vannak-e ott olyan könyvek, melyeken a jezsuiták bejegyzése tényleg 1671 előtti időből való? Tudomásom szerint nincsenek!” Nagyon kár volt Harsányi István úrnak folytatólagosan ki nem fejteni azt, hogy e megjegyzést, amely a pataki jezsuitákra, vagy esetleg reám nem valami felemelő, mire támaszkodva kockáztatta meg.

amelyekben a jezsuiták bejegyzése megállapítható, szintén azt tételezem fel, hogy részben ekkor kerültek a főiskola könyvtárába. Harsányi István úr szívélyes közreműködésével ugyanis a főiskolai könyvtárban a könyvek bejegyzéseit vizsgálva, rövid idő alatt öt oly könyvet találtunk, amelyekben benne van a pataki jezsuiták bejegyzése. Így I. Rákóczi György bibliájában is felleltem a jezsuiták bejegyzését, de az annyira ki van vakarva, hogy alig betűzhető ki. A jezsuiták bejegyzése a többi könyvben is át van húzva, illet. többé-kevésbé kivakarva. Kétségtelen, hogy a könyvtár alapos áttekintése után a jezsuiták bejegyzésével ellátott könyvek száma még fel fog szaporodni. A jezsuiták bejegyzései közül négy 1677-ből, egy 1676-ból származik.

1687-ben ismét elüzetnek a főiskola tanárai és tanulói. A már említett anyakönyvben 1687-dik év aug. 6-dikán Kaposi Pál neve után ezt a bejegyzést találjuk: „Usque sunt nomina studiosorum Patachino intransitum post secundam exturbationem.“¹ Az e hó 28-dikán Győri Pál neve már Gyulafehérvárott iratik be. A pataki főiskolai könyvtár egy része ismét Gyulafehérvárra került és 1711-ben, vagyis amikor a gyulafehérvári iskola beolvadt a marosvásárhelyibe, kerültek e könyvek a marosvásárhelyi kollégiumi könyvtárba, s amelyek közül 38, amint azt már említettük, jelenleg is ott van.

* * *

Meg kell még emlékeznünk a főiskola és a jezsuiták bejegyzésével ellátott könyveink külső jelzéseiről. A jelzés a könyvek sarkára van felírva. Hogy a jelzések a főiskola könyvtári jelzései, azt kétségtelennek kell tartanunk.² A bejelzéseknek három típusát állapíthattam meg: az egyik „Lib(er) Th(eca)“, a másik „Lib(er) Ord(o)“ és a harmadik egy latin nagybetűből, egy római és egy arabsszámból áll. Az első jelzés majd római, majd arabsszámmal a könyv és a szekrény számát, a második szintén felváltva, majd római, majd arabsszámmal a szekrényben a sort és a sorban a könyv számát jelzi. A harmadik jelzésnél a latin betű a szekrény, a római szám a sor és az arabsszám a sorban a könyv számát jelzi. (Pl. „A. IV. 27.“,

¹ Azaz: „Egészen idáig tartanak a második elüzetésig Patakon belépett tanulók nevei.“ A marosvásárhelyi koll. könyvtár ism. 27.

² Megfigyeléseim arról győzték meg, hogy a jezsuiták könyveiken külső jelzést nem alkalmaztak.

az első szekrény negyedik sorában a 27-dik könyv jelzése, „K. VI. 13.“ a tizedik szekrény hatodik sorában a 13-dik könyv jelzése.) Az első és a második jelzés együtt nem, de a harmadikkal együtt gyakran előfordul. Minthogy a harmadik jelzés az elsőre, illet. a másodikra több esetben rá van írva, kétségtelennek kell tartanunk azt, hogy az első és a második jelzés a harmadikat időrendben megelőzte.

A marosvásárhelyi kollégiumi könyvtárban levő „A sáropataki oskola régi anyakönyve“ című kézirat alapján már említettük azt, hogy a főiskolai könyvtár 1623 és 1635-ben rendeztetett. A két jelzést e két rendezéssel hozom kapcsolatban, bár hogy e feltevésem a valóságnak is megfelel-e, azt majd az egybevetés fogja tisztázni. Az 1635-ben történt, tehát a második rendezés jelzése és a könyveink „Lib. Ord.“ jelzése nagyon is hasonlítanak egymáshoz, s így jogosítanak a főntebbi feltevésre. A második jelzésnek többször találkozunk ilyen alakjával: „Lib. Ord. int(erior)“, tehát belső sorok is voltak. Ennek az a magyarázata, hogy e jelzést nemcsak 1635-ben, hanem azután is ráírták az újonnan szerzett könyvekre. Így egy 1659-ben megjelent könyvön ezt a jelzést olvashatjuk: „Lib. 25. Ord. int.“ Ugyanezt kell feltételeznünk az első jelzésről, mert egy 1660-ban megjelent könyvön ezt a jelzést betűzhetjük ki: „Lib. XIII. Th. —“¹ A harmadik jelzéssel kapcsolatos katalogizálás 1652-ben, illet. ezután történhetett, tehát összefüggésben volt a Rákóczi-könyvtár révén történt tekintélyes gyarapodással. Ezt Szinyei Gerzson is feltételezi,² s amit támogat az a körülmény is, hogy azokon a könyveinken, amelyekről kétségkívül eldönthetjük, hogy a Rákóczi-könyvtárból valók, a harmadik jelzést állapíthatjuk meg. E jelzés alapján készült katalogus két levélnyi töredéke a Rákóczi-könyvtár jegyzékéhez kötve megvan a főiskolai könyvtárban.³ Nagy kár, hogy e katalogusban nincsenek meg hiány nélkül egy betű után sem az összes oda tartozó könyvek, bár némelyik után majdnem kétszáz könyvcímet olvashatunk. Ennek segítségével ugyanis megközelítőleg képesek lennénk megállapítani a főiskolai könyvtár könyveinek számát 1652 körül, illet. 1671 előtt. A könyveinken megállapított harmadik jelzés adatai alapján a főiskolai könyvtárról

¹ Vízszintes vonallal fogom jelezni a pontosan el nem olvasható részeket.

² Szinyei Gerzson: A sáropataki főiskolai könyvtár története: 7.

³ E katalogus jelzését Harsányi István úrral a főiskolai könyvtár egy-két könyvén meg is állapítottuk.

ezeket mondhatjuk. Mivel ilyen jelzésre is akadtam „M. I. 12.“, tehát a könyvek tizenkét szekrényben, illet. rekeszben voltak elhelyezve. Az „E“ jelzésű, tehát az ötödik szekrény könyveiből van legtöbb könyvtárunkban, amelyeknek jelzéseit némi tájékoztatás kedvéért fel is sorolom: E. II. 12., E. II. 14. E. II. 16., E. II. 38., E. IV. 37., E. IV. 58., E. V. 3., E. V. 5. E. V. 15., E. V. 17., E. V. 30., E. V. 36., E. VI. 8. E felsorolt adatokból arra kell következtetnünk, hogy egy-egy szekrényben a könyvek számozása nem volt folytonos, hanem minden sorban előlről kezdték a számozást. Az „E“ szekrény adatait azonban nem általánosíthatjuk, s ezek alapján a főiskolai könyvtárban a könyvek számát e katalogizálásakor csupán hozzávetőleg állapíthatnánk meg.

Szinyei Gerzson „A sárospataki főiskolai könyvtár története“ című művében közöl egy jelzést, amely a görög theta betűvel kezdődik, s azután pl. így folytatódik: „A. O. 4. lib. 12.“ E jelzést 1671 előttinek tartja és erre támaszkodva mindazokat a könyveket, amelyeken ezt a jelzést megállapítania sikerült, úgy tekinti, mint amelyek már 1671 előtt a főiskolai könyvtárban lettek volna. Minthogy azonban e jelzést egy könyvünkön sem találtam fel, a „Sárospataki Református Lapok“-ban közölt, s fönnebb már említett ismertetésemben e jelzésről úgy vélekedtem, hogy ez t. k. két jelzésnek és pedig az említett második és harmadik jelzésnek az egynekvétele. Időközben azonban személyes tapasztalatom útján meggyőződtem arról, hogy e feltevésem valótlán, mert e jelzés a könyveken tényleg úgy van meg, amint azt Szinyei Gerzson közölte. De másrésztől van a főiskola birtokában egy katalogus a XVIII. század harmincas éveiből, amely e jelzés alapján tartalmazza a könyvek jegyzékét. Tehát az e jelzéssel ellátott könyveket, hacsak más bizonyítékunk nincs, nem lehet olyanoknak tekintenünk, mint amelyek már 1671 előtt a főiskolai könyvtár birtokában voltak.

* * *

Folytatólagosan szólnunk kell még azokról a könyvekről, amelyek a tokaji kegyesrendiek bejegyzésével vannak ellátva. Ezek ismertetésével kapcsolatban szólni fogunk rövidesen általánosságban a kegyesrendiek könyvtáiról és a kegyesrendiek történetéről Zemplénnvármegyében.

A kegyesrend, mint elsősorban tanítás céljából alapított szerzetesrend, mindenkor nagy súlyt helyezett könyvtárai

gyarapítására és azok megőrzésére. Könyvtáraik gyarapítása egyrésztől vétel útján történt, amiről tanuskodnak a kiadási naplók és a „Propriis sumptibus comparatus est“ bejegyzés (pl. az 1907. és 2495. számúak), másrésztől ajándékozás útján, amiről szintén a bejegyzések révén győződhetünk meg. Pl. „Ex dono Perillustris Domini Friderici de Mecklenburg pro familia Tockaiensis 1727. Orate pro eo.“ (2937.) „Anno Domini 1735. die 6-a Junij dedi huncce librum pro Residentia Reverendorum Patrum Piaristarum Tokajensium, erga Sacra numero 6 ad meam intentionem dicenda Georgius Ignatius Handler Electus Episcopus Varadiensis.“

Könyvtáraik megőrzésére nagy gondot fordítottak. Káptalani határozatok meghagyják azt, hogy idegeneknek a rendházon kívül való használatra csupán a tartományfőnök engedelmével szabad könyvet kiadni. Az a körülmény, hogy a házfőnöknek a tartományi gyűlésre a házi könyvtárak jegyzékét be kellett mutatniok, szintén a könyvtárak megőrzését célozta.

A kegyesrendiek Zemplénnvármegye területén először Tokajban működtek, ahova Pikóczi Eleonóra telepítette le 1727-ben.¹ A nagyon is hiányos „Status Domus Tokaiensis“²-ben három évnél találjuk meg a könyvtár könyveinek jegyzékét és pedig 1743-ban, 1744-ben és 1750-ben. Hogy később miért nem találjuk fel a könyvek jegyzékét a „Status Domus“-ban, azt esetleg akként magyarázhatjuk meg, hogy az egyre gyarapodó könyvtár jegyzékét nem ebbe, hanem külön foglalták össze.

A tokaji kegyesrendiek bejegyzésével ellátott könyvek multját megvilágító adatokat merítjük tehát egyrésztől a „Status Domus“-ból, másrésztől tekintetbe vesszük e könyvek bejegyzéseit is.

Az 1743-dik évnél a „Status Domus“ a könyveket csupán felsorolja csoportosítás nélkül. De, hogy e felsorolás milyen hiányos, azt annak szövegrönti bemutatása fogja leginkább elénk tárni.

Bibliotheca. R. P. Fabri Concionatoris. 2. (t. i. példány.) P. Claudii Lacroix. Tomi 2 in folio. P. Viscocsányi Sermones in Dominicis. P. Didaci Kelemen Sermones Hungarici. Stellae

¹ Pikóczi Eleonóra török származású nő volt, aki a mohamedán vallását elhagyva, katolikussá lett. Loránt Lajos: A tokaji piarista gimnázium a XVIII. században. Adalékok. X. köt 162 - 166

² Kézirat a kegyesrendiek sátoraljaújhelyi archívumában.

opus de vanitate mundi. Jacobi Masseny Controversiae. Theophilacti Commentaria in 4 Evangelia. Thomas a Kempis. Drexelii Aurifodium. Bartholomaeus Pontanus. Julii Facii opus. Sulpicii Severi libri 2. Bajat Rhetor. Maritii Poesis. Szerdahelyi Tractatus de Deo uno et Trino. Catechesis Romana. Breviarium Monopartitum. Biblia Sacra Latina et Ungarica. Concordantiae Polyanthea P. Spaner. Liber Annalium. 1. Regestrorum. 4. Sacrorum. 1. Studiosorum. 1. Sunt et alii minutores non pauci, qui patebunt ex inventario. Quibus accesserunt noviter comparati Avancinus Meditationum. 1. Dictionarium Latino Ungaricum. 1. Nucleus Catecheticus. 1. Rituale.

A „Status Domus“-ban az 1744. és 1750-dik éveknél a könyvek jegyzéke teljesen megegyezik, amely körülmény mintegy azt tárná elénk, hogy öt éven keresztül nem gyarapodott a könyvtár. De, hogy ez nem felel meg a valóságnak, bizonyítéka az, hogy könyvtárunkban van több olyan könyv, amelyeket a tokaji kegyesrendiek 1744–1750 között láttak el bejegyzésükkel. E két jegyzék a könyvek címeit a következő szakaszok szerint csoportosítva tartalmazza: Theologi (7 mű, 8 példányban), Concionatores (13. 16.), Controversistici (4. 4.), Oratorii (5. 5.), Poetae (11. 13.), Classici (3. 3.), Spirituales (12. 12.), Miscellanei (10. 10.) E jegyzékek tehát hatvanöt művet hetvenegy példányban sorolnak fel. De, hogy a könyvtár idővel egyre gyarapodott, igazolja az, hogy bejegyzésüket, amint azt már említettem is, 176 könyvben találtam fel.

A kegyesrendiek tokaji rendháza 1789-ig állott fenn. Ebben az évben ugyanis József császár rendeletéből a tokaji rendház tagjai az 1786-ban feloszlott pálosrend sátoraljaujhelyi kolostorába költöztek át. A kolostort azonban, amely időközben kaszárnnyául is szolgált, teljesen kiürítve s emellett nagyon is elhagyatott állapotban találták. Pedig az ujhelyi kolostor volt hazánkban a pálosoknak egyik legtekintélyesebb¹ és leggazdagabb kolostora. Hogy kolostoruk gazdag felszerelése hová lett, azt biztosan meg nem állapíthatjuk. Csupán könyvtárunk sorsáról van biztos tudomásunk annak katalógusa révén, amely jelenleg a budapesti egyetemi könyvtár birtokában van, s amelyet rövidesen ismeretnünk is fogjuk. Címe: „Cathalogus Librorum in Bibliotheca

¹ A pálosoknak a XVIII. század második felében hazánkban két gimnáziumjok volt: Pápán és Ujhelyen; két helyen volt theologiai tanintézetük a rendi növendékek részére és pedig Nagyszombatban és Ujhelyen. Dr. Fináczy Ernő: A magyarországi közoktatás története Mária Terézia korában. I. 164–66.

aboliti Conventus Patrum Paulinorum S. A. Ujhelyiensium Die 20 Marty Anno 1786 repertorum.“ (l. 13. 9.) A könyvek sorsáról, t. i. hogy a pesti egyetemi könyvtárba kerültek, a katalogus következő bejegyzése alapján értesülünk: „Libri hi illati sunt Bibliothecae R. Univ. Pest. die 13 Martii 1787. Sunt volumina reperta 1122.“

A könyvtár összesen 818 művet tartalmazott 1122 kötetben. A katalogusban néhány olyan „Hungarica“-ra találtam, amelyeket Szabó Károly „Régi Magyar Könyvtár“-ában nem említ, s így mint esetleges unikumok címeit közlöm.

1. (126. A könyvtár címe a katalogusban e szám alatt.) Manuale Confessoriorum. Novarri. Tyrnariae. 1701. (8r)

2. (161.) Theologia Patrum vindicata. P. Jacobi Sprencck. Tyrnariae. 1537(?). (8r)

3. (216.) Consultatio de quali inter dissentientes eligenda Religione Hungariae. Leonardi Lessy. Posonii. 1640. (8r)

4. (217.) Anticathethetica. Patris Joannis Legraný. Leutschoviae. 1673. (8r)

5. (218.) Refutatio Quaest. Mathiae Sambár Leucsoviae 1667. (8r)

6. (219.) Articuli contraversi defectuose. Mathiae Sambár. Leucsoviae. 1697. (8r)

7. (427.) Nova Stella Ungariae. Ung. P. Paulini Satvariensis. Tyrnaviae. 1651. (4r)

8. (499.) Liber Defectuosus Institutionis Perfectionis Christianae. Hungarice. Pauli Eszteraz (Eszterházy) Viennae. 1691. (4r)

9. (585.) Cogitationes devotae. Sancti Bernardi. Leucsoviae. 1649. (8r)

10. (589.) Lampas ardens. Ignatií de Lojola. Tyrnaviae. 1669. (8r)

E könyvtárból kerülhetett az egyetemi könyvtárba „Historia Hungariae defectuosus. Brunae 1448“, tehát Turoczi krónikájának brúni kiadása. (Szabó—Hellebrant: „Magyar szerzőktől külföldön 1480—1711 megjelent nem magyar nyelvű nyomtatványok“ 16. szám, 6. old.)

Még egy kéziratot kell felemlítenünk, amely ily címen van a katalógusba bevezetve: (12.) Biblia Latina, Gothica lacera. Évszám nélkül. (8r)

El nem mulaszthatjuk közölni a katalogus utolsó oldalán levő érdekes bejegyzéseket: „Quem praevia Modalitate, ad exigentiam Altiorum, Nobis Gratiose elargitorum Ordinum,

taliter prout praemissum haberetur, per Nos inventorum, conscriptorum, segregatorum, et numerisatorum, aboliti Conventus Patrum Paulinorum Ujheliensium Bibliothecae Librorum Catalogum, subscripsimus. Signatum in Oppido S. a. Ujhely Die 20. Novembris 1786.

Coram me Joanne Hazucha I. Cottus Zempl. sive Judlium qua artli Testimonio.

Coram me Francisco Majoshazy de Figned eiusdem I. Cottus Jurassore, qua artli Testimonio.

Ladislaus de Szirma Politicus Commissarius.

Ignatius Fabri Rationista una Commissionis Caal. Adjunctus.

P. Franciscus Vidi aboliti Convectus Ujheliensis emeritus Prior.“

Könyvtárunkban csupán öt olyan könyv van, amelyekben feltalálhatjuk az újhelyi pálosok bejegyzését, tehát amelyek voltak az újhelyi pálosok birtokában. Felsoroljuk e könyvek címeit érdekesebb bejegyzéseikkel együtt.

1. Nathanael Dhüez: Frantzösische Grammatica. Franckfurt. 1682. Bejegyzések: A(nn)o 1692 tempore obsidionis Varadiensis comparatus per P(atrem) Martinum Pálffi O(rdinis) S(ancti) P(auli).¹

Ex libris Patris Martini Palffi Ord. S. Pauli primi Eremitae comparatis 1692 Uyhelyni in nefario tempore obsidionis Varadiensis.² (2510.)

2. Szentgyörgyi Gergely. Elmékedések az Örökkévalóság-ról stb. Bejegyzések: Joannes Andreanszky de Szent Andras. 1662. die 7 may. Comparatus a Fre Martino Török Or. S. Paul. P. Erem. Onodini. 1673.

Memento Mori. Nem lehet öt semmi bizonyos batorság

A' hol kétséges az örökké valóság:

Igen sokan hivatatnak.

De kevesen választatnak.

Minnyájan jutalmaztatnak, azert

Az örökké valóságrol gondoskodgyál.

Resid. Soci Jesu Patak. Cat. inscriptus. 1730. (3750.)

¹ Dhüez Nathanael: Francia nyelvtan. Frankfurt. 1682. 1692-ben Nagyvárad ostroma idejében vette Pálffi Márton pálos atya.

² Pálffi Márton pálos atyának 1692-ben Ujhelyben Nagyvárad borzasztó ostroma idejében vett könyveiből. Nagyváradot négy évi ostrom után foglalta vissza a császári sereg a töröktől. A könyv tulajdonosa Jean Jaques Rentz volt és pedig kétségkívül zsoldoskatona, amit igazol neve mellett e bejegyzés: angefangen am Montag.

3. Sanctissimae Trinitatis selectissimus cultus. Tyrnaviae. 1727. Bejegyzés: I. Casimiri Balogh Or. S. P. P. Eremitae. (3491.)

4. Praeparationes devotae, ad digne celebrandum, seu Communicandum. Cracoviae. 1596. Bejegyzések: Collegii Homonnensis Soc. Jesu. (Áthúzva.) Inscriptus Cathalogo Monasterii Uyhelien. Ordinis S. P. P. Eremitae. 1652. (642.)

5. Perspectivum Lutheranorum, et Calvinistarum. Authore Fratre Bonaventura Hocquardo Lotharingo, Ordinis Minorum Strictioris observantiae Reformatorum. Viennae Austriae 1648. Bejegyzés: Inscriptus Catalogo Bibliothecae Monasterii Uyhelienensis. 1727. E könyv azért is említést érdemel, mert azt szerzője a magyar katolikusoknak ajánlja. (3589.)

Mivel e könyveket a felosztatott pálosrend sátoraljaujhelyi könyvtárának jegyzékében nem találtam fel, tehát e könyvek nem közvetlenül, hanem valami más úton-módon kerültek a pálosoktól a kegyesrendiek birtokába.

Ki kell még terjeszkednünk rövidesen annak megvilágítására is, hogy a sárospataki jezsuiták könyvei mi módon és mikor kerültek a sátoraljaujhelyi kegyesrendiek birtokába.

Az 1773-ban felosztatott jezsuita-rend sárospataki társházának könyvtáráról négy katalógus is van a budapesti tud. egyetemi könyvtárban. A legterjedelmesebb az,¹ amely közvetlenül a rend felosztása után a rendház egyéb javainak összeírásával kapcsolatban készült. Külső címe: „Catalogus Librorum in Bibliotheca Residentiae Extinctae Soc. Jesu S. N. Patakiensis repertorium medio Infrascriptorum Politici et Cameralis Commissariorum. Anno 1773.“ A belső cím: „Catalogus Librorum Diversorum in Residentia S. N. Patakiensi extinctae Societatis Jesu Religiosorum partim in Bibliotheca, partim in privatis Cubiculis repertorium in unum Cubile comportatorium. Anno 1773. 2-a et subsequentibus Mensis Novembris diebus per infrascriptos Commissarios ad Classes reductorum praeviaque aestimatione sequenti serie inventatorum.“ A katalógus a „Libri Privati Suppressae S. I. Statuta et Indulgentiae“ cím alatt felsorolt 61 művel együtt 875 művet tartalmaz. Ez adatokat egybevetve a sátoraljaujhelyi pálosok ismertetett könyvjegyzékének adataival, megállapíthatjuk, hogy a pataki jezsuiták könyvtára valamivel nagyobb volt, mint az újhelyi pálosoké. A katalógus befejező része: „Super quo praevio modo per nos inventato, et in

¹ Könyvtári jelzése: J. 20. 24.

ordinem ac numerum reducto in hac Residentia repertorum Librorum Catalogo hasce subscripsimus et usuali sigillo nostro corroboravimus Litteras in Oppido S. N. Patak die 30-a Januarii Anno 1774.

Thomas Antonius de Szirma I. Cottus Zempleniensis Vice Comes, qua ex parte Politica in Negotio Suppressae Societatis Residentiae S. N. Patakiensis Commissarius.

Michael Balas Regiae Fiscalis Tokaiensis qua ex parte Camerali in eor. negotio Commissarius.

Coram me Josepho Náray V. Archidiacono Submontano Parocho Tállyensi, qua in Negotio Suppressae Societatis Residentiae S. N. Patakiensis ex parte Dioecesana Commissario.

A külsejére még utólagosan rájegyezve: „Praes (t. i. entatus) die 2 apr. 1782. ad N(umerum) 6745. 782.“ A katalógusnak bemutatása, illet. bővebb tárgyalás alá vétele csak 1782-ben történt és ennek az lett a következménye, hogy a könyvek egy része a budai egyetemi könyvtár részére kiválasztott, s ezeknek a könyveknek jegyzékét tartalmazza a második katalógus.¹ Címe: „Elenchus Librorum qui ex Bibliotheca Sáros-Patakiensi ductu Indicis generalis selecti et ad Bibliothecam Regiae Universitatis Budensis transmittendi sunt.“ E katalógus csupán 132 művet tartalmaz.

A harmadik katalógus² szintén az akkor még budai egyetemi könyvtár részére ismételtén kiválasztott könyvek jegyzékét tartalmazza. Címe: „Novus Delectus Librorum ex Bibliotheca Sáros-Patakiensi pro Budensi.“ E katalógus csupán 40 művet tartalmaz, s így összesen 172 mű került a pataki jezsuiták könyvtárából a budai egyetemi könyvtárba. Bár ezt sem állíthatjuk teljes bizonyossággal, mert az utóbbi katalógusban három könyvcím mellé ez van bejegyezve: „Posonium Th(eologiae)“, azaz a József császár által felállított pozsonyi theologiai intézet részére választottak ki.

A negyedik katalógus a pataki jezsuiták könyveinek a kiválasztások utáni jegyzékét tartalmazza. Címe: Elenchus Librorum in Bibliotheca Sáros-Patakiensi post Repartitionem remanentium. Minthogy e katalógus a „Sine titulo et laceri 50. Breviaria 17. Missale 1.“ cím alá foglalt összesen 68 művel együtt csupán 476 művet tartalmaz, kétségtelennek kell tartanunk, tekintetbe véve az először említett katalógust, hogy nem

¹ Könyvtári jelzése: I. 20.

² Könyvtári jelzése: I. 21.

csupán az egyetemi könyvtárba, hanem máshová is kellett kerülni könyveknek a pataki jezsuiták könyvtárából. Bár teljes részletességgel meg nem állapítottam, hogy az utolsó katalogusban felsorolt művek-e azok, amelyek könyvtárunkba kerültek, de azt kétségtelennek kell tartanunk.

Hogy a kegyesrendiek mikor kapták meg a jezsuitáktól származó könyveket, 1789 előtt-e vagy után, azaz még Tokajban, vagy pedig már Ujhelybe való átköltözésük után-e, azt biztosan megállapítanom nem sikerült. A pálosrend feloszlása után a rendnek újhelyi kisközpontja nem szűnt meg, hanem tovább is fenmaradt mint királyi gimnázium. E gimnázium igazgatóságának a felterjesztési naplójában¹ találtam rá e bejegyzésre: „Illustrissimus Dominus Supremus Regionum Studiorum Director de Bibliotheca Patakiensi plenius informatur“, amely kétségkívül a jezsuitáknak még Patakon levő könyveire vonatkozik. Minthogy a felterjesztés 1786. dec. 10-dikén történt, kétségtelennek kell tartanunk azt, tekintetbevéve, hogy ekkor már a kegyesrendieknek Tokajból Ujhelybe való átköltözése nagyon is eldöntött tény lehetett, hogy a kegyesrendiek a könyveket Ujhelybe való átköltözésük után kapták meg.

* * *

Folytatólagosan ismertetni fogjuk azokat a könyveket és bejegyzéseket, amelyek politikai, művelődés és irodalomtörténeti szempontból érdekesek. És pedig először fel fogjuk sorolni azokat a könyveket, amelyek a Rákóczi-család révén kerültek a pataki jezsuiták birtokába.

1. Gregorii de Valentia, e Societate Jesu Commentariorum Theologicorum tomi quatuor. Ingolstadii. Anno 1603. Bejegyzések: „Anno 1626 die 6 Febr. Veottem ez keoniuet Brasloban. R(ákóczi) Georg.² Liber Illustris Scholae S. Patachiensis. Resid. Patak. Soci. Jesu. 1677.“³

2. Quinta pars huius operis in se continens postillas domini Hugonis Cardinalis. Bejegyzések: „Anno 1629 vetettem Led-

¹ A kézirat archivumunkban van. Címe: „Protocollum Correspondentiale Regii Gymnasii S.-A.-Ujheliensis de Anno 1786/7 usque ad Annum 1788/9 inclusive.

² Rákóczi György 1626 elején Berlinben járt követségben Brandenburgi Katalinért, Bethlen Gábor menyasszonyáért. Ugy odamenet, mint visszajövet keresztül utaztak Boroszlón. Minthogy odamenet jan 12-dikén érintették Boroszlót és márc. 1-jére már Kassára megérkeztek, kétségkívül visszajövet alkalmával történt a könyv megvétele. Szilágyi Sándor: I. Rákóczi György. Történeti életrajzok. IX. köt. 107–9.

³ A jegyzékben még felemlitem e könyvet 119. szám alatt.

nicen¹ egi segeni morvabol ki usettetet predicatoritol. R(ákóczi) G(yörgy.)“ „S(amuel) R(ochotius) de Rochicherberga.“ „Resid. Pataki. Soci. Jesu 1677.“²

3. Sexta pars huius operis continens postillam super epistolas Pauli ad Romanos ec. Rákóczi Györgynek ugyanaz a bejegyzése, mint az előbbi könyvben. „Samuel Rochotius a Rochicherberga.“ Resid ec. 1677.³

4. Hugo Cardinalis ugyanezen művének a második kötete is megvan könyvtárunkban. Ugy a könyv elejéről, mint annak végéről több lap ki van tépve és így kétségtelennek kell tartanunk azt, hogy Rákóczi György bejegyzése a kitépott lapok egyikén lehetett. „Resid. ec. 1676.“ „N(otandum) B(ene). Nolite me lacerare. Cur? quia Catholicus sum. O manus indocti! 1712.“⁴

5. „Szent Biblia, azaz: Istennek O es Uy Testamentomanac Prophetac es Apostoloc által megiratott szent könyvei Magyar nyelvre fordítatott stb. Ez második kinyomtatást igazgatta néhol meg is jobbította. Szenci Molnar Albert. Hannoviaban, 1608.“⁵

Az ujszövetségi résznek, azaz szent János „Jelenésé“-nek az utolsó oldalán Lorántfy Zsuzsannának a következő érdekes bejegyzése olvasható:

„Ez elot valo ket eztendővel kezdettem volt el elől ezt az bilyiat es az uy testeméntomt negedikszer es vegeztem el ma 13 marczyus Anno 1638 kiert az en Istenemnek legen aldot nagy neve es ismet ma keztem el az ui testemontomot es egez elettemet ez melle kötelezem es kerem az en Isténemet ky el kezte az iot bennem víge veghez. Susanna Lorantfy.“ (I. kép.)

A könyvnek tehát tulajdonosa volt Lorántfy Zsuzsanna, I. Rákóczi György fejedelem felesége. Nem csupán e bejegyzés, hanem a szövegben a számtalan aláhúzás is tanuskodik arról, hogy a „nagyasszony“ mily sokszor olvasta át e könyvet. S kétségtelennek kell tartanunk azt, hogy a fejedelemasszony

¹ Lednicz község Trencsénvármegyében. A község mellett meredek sziklatetőn láthatók a ledniczi vár romjai. A ledniczi vár és birtok Lorántfy Zsuzsanna keze révén került a Rákócziak birtokába. A hazájából kiűzött Rochotius Sámuel prédikátor itt találhatott menhelyre, illet. itt tudta eladni könyveit anyagi gondoktól is sarkaltatva. A sárospataki főiskolai könyvtárban nagy nyolc oly könyv van, amelyek szintén Rochotius könyvei voltak.

² A jegyzékben 72. szám alatt.

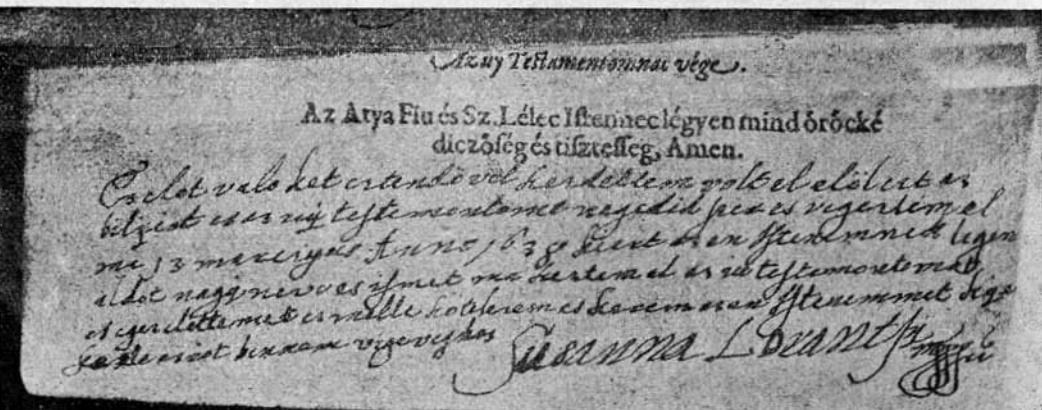
³ U. o. 73.

⁴ U. o. 71.

⁵ Szabó Károly: Régi magyar könyvtár. I. 411. szám alatt.

a „Moses és a Prophetak“ című művének¹ a készítésénél, amely bibliai helyekből készített gyűjtemény, ezt a bibliát használta.

A könyv tábláinak szegleteit és közepét kapcsok, sarokvédők és egyéb kétségkívül ezüst díszek ékesítették, amelyeknek jelenleg csupán nyomai láthatók. A sarkok fémdíszítését arannyomásu növényminták egészítették ki. Rozettából kiinduló

Lorántfy Zsuzsanna bejegyzése bibliájában.

és rozettákkal megszakított arannyomásu csigavonalak díszítik a könyv sarkát.

Egyéb bejegyzések: „*Liber Illustr Scholae S. Patachiensis.*“ „*Resid. Pataki. Soci. Jesu 1677.*“ A könyv tehát idők folytán a pataki főiskola és a pataki jezsuitáknak is volt a birtokában. Minthogy hosszas fürkészés után a „*Lib. XXX. — —*“ jelzést sikerült megállapítani a könyv sarkán, tehát az elsőnek, illet. másodiknak említett jelzés első részét, s ha beigazolódik az, hogy e jelzések csak 1671-ig irattak rá a főiskola könyveire, úgy abban az esetben kétségtelen lesz, hogy e könyvnek első birtokosa a főiskola volt.²

¹ A mű teljes címe: „Moses es az Prophetak, azaz: Az igaz keresztyeni vallásnak negyven öt ágazatának szent írásbeli győzhetetlen bizonyosság-tétele. Mellyek nagy részént az Fejedelmi Meltosaggal tündöklő Erdelyi Fejedelem Aszszonytul Lorántffy Susannatul másoknak jó példaadásával, az szent Írásnak gyakrolvasása között ki szedegettettenek, és azaután megh bevittetven, az idvességre ohajtozokhoz való buzgoságból közönségessé tettettenek. Lukacs 16. 29. Vagyon Mosesek és Prophetájok, halgassák azokat. Fejérvárott 1641.“ (Szabó R. Régi magyar könyvtár. I. 716.)

² A jegyzékben 28. szám alatt.

6. R. P. Joan. Eusebii Nierembergii Soc. Jesu. Doctor Evangelicus. Ex variis selectisque concinnatus Opusculis; Ad pietatem Christianam instituendam eximie accommodatis. Lugduni, 1659. Bejegyzések: „Liber Illustris Scholae S. Patahiensis.“ „*Capellae Aulicae Celsissimi Principis Fran(ciscus) Rakoczi.*“ „*Residentiae Societatis Patakiensis Catalogo Inscriptus. 1665.*“ „*Res. Potakiens. Soci Jesu. 1704.*“ (965.)¹

E könyv tehát a fejedelmi udvar kápolnájához is tartozott. Az udvari kápolnában a papi teendőket jezsuita atyák végezték,² s így ezek révén kerülhetett a könyv a pataki jezsuiták birtokába. Különben a könyv birtokosainak egymásutánját biztosan megállapítani eddigi adataink nyomán alig lehetséges. 1665-ben már a jezsuiták birtokában van, de viszont megtaláljuk benne a főiskola bejegyzését. Tehát e könyv vagy már 1665-ben vétetett el a főiskolától, vagy a főiskolai bejegyzés csak 1683 után került bele.

7. Disputationes Roberti Bellarmini Politiani Soc. Jesu, de controversiis Christianae fidei adversus huius temporis Haereticos. Ingolstadii 1588. Bejegyzések: „*Residentiae Societ. Jesu Patakiens. 1666.*“ „*Ad Aulam Celsissimi Principis Talpas Helmes(?)*“ Két fólió, kötet 974. és 975. számok alatt

8. Pázmány Péter. Hodoegus. Igazsagra Vezerlő Kalauz stb. Nagyszombat, 1637.³ (tehát a harmadik kiadás). A könyv teljesen ép állapotban van. Tábláját aranynyomásos gazdag növénymintás díszítés borítja be, amely azonban részben le van horzsolva. Bejegyzései: „*Illustrissimus ac Celsissimus Princeps Dominus Franciscus Georgius Rakoczi habet.*“ „*Hunc librum habet Illustrissimus ac Celsissimus Princeps Dominus Franciscus Rakoczy Dei Gratia Electus Princeps Tan(sylva)niae Partium Regni Hungariae Dominus et Sicularum Comes.*“ „*Ajandekoztatot Nagy Tamasne Aszszonyomtól die 17 Septembris Anno 1660.*“ „*Resid. Patak. Soc. Jesu. 1672.*“

A könyvnek első birtokosa Nagy Tamásné volt, aki azt I. Rákóczi Ferencnek, illet. anyjának, Báthory Zsófiának ajándékozhatta. Kétséggkívül igen érdekes az ajándékozás ideje, amennyiben az Lorántfy Zsuzsanna (1660. máj. 22.) és II. Rákóczi György halála (1660. jún. 7.) után történt, tehát akkor, amikor a politikai okokból a protestáns vallásra áttért

¹ A jegyzékben 48. szám alatt.

² *Idem Aulici Patres Nostrí, qui semper sequuntur Aulam Principum. Annales. 37. Az 1666-dik év történetében.*

³ Szabó K: Régi magyar könyvtár. I. 673.

Báthory Zsófia olvashatta az ellenreformáció legkiválóbb harcosának leghatalmasabb művét. Ennek és más ilyes jellegű könyvek hatásának kell betudnunk azt, hogy már a következő év folyamán visszatért a katolikus vallásra.

Az I. Rákóczi Ferencre vonatkozó bejegyzések nem sajátkezű bejegyzései. 1672-ben, kétségkívül ajándékozás útján, a könyv már a pataki jezsuiták birtokában van. (934)

9. R. P. Didaci de Celada Monteladensis, Societatis Jesu, in Rutham commentarii litterales et morales. Lugduni, 1651. Bejegyzések: „*Missionis Munkatsensis.*“ „*Residentiae Pataki. Soci Jesu Catalogo inscriptus. 1676.*“ A munkácsi téritőtelep, amint erről az „*Annales*“ értesít 1666-ban létesült.¹ A hat kötetből álló mű a 978–983-dik számok alatt.

10. Vitae et virtutum venerabilis Patris Bernardi Colnagi Soc. Jesu libri duo a Joanne Paulino Soc. Jesu conscripti. 1662. Monachii. Bejegyzések: „*Parochiae Arcis Munkacs Francisci Rakoczi 1680.*“ „*Catalogo Resid. Patakini Soc. Jesu.*“ (2351.)

11. Speculum Samosathenistarum; vel Socinistarum, vulgo Arrianorum: in quo ostenditur; Samosathenistas, vel Socinistas seu Arrianos, tantopere in Religione Christiana, dissidere a Catholicis et Euangelicis; ut inter Christianos censeri non debeant: sed potius esse tam D. D. Protestantibus quam Catholicis execrabiles. Editum a Patre Nicolao Cichovio Societatis Jesu. Cracoviae Anno Dni 1662. (Azaz: „A szamoszathenisták, vagy szocinisták, vagy amint általában nevezik őket, ariánusok tükre: amelyben kimutatattik az, hogy a szamoszathenisták, vagy szocinisták, azaz az ariánusok, amennyiben a keresztény vallás szempontjából tekintjük őket különböznek ugy a katolikusoktól, mint az evangélikusoktól; tehát a keresztények közé nem sorolhatók: de sőt ugy a protestáns, mint pedig a katolikus urak szerint átkozottak. Kiadta Cichovius Miklós Jézus társaságabeli atya. Krako, 1662.“)

Az előszó címe: Celsissimo Principi ac Domino, D. Francisco Georgio, Rakocio Bathorio, Domino Incllytarum Regni Hungariae Partium, Electo et consuetis symbolis etiam Confirmato, Principi Transylvaniae, Comiti Siculorum ec. ec. Domino et Maecenati obseruandissimo. (Azaz: A főméltóságú fejedelem-

¹ Augeri debuerunt missiones; impetratis in subsidium novis tribus Sociis, qui in Oppido sito prope Munkats, Arcem Celeberrimam, ac alta et prorsus solitaria rupe locatam, Societati sedem figente. 37. old.

nek és uramnak, Rákóczi-Báthory Ferenc Györgynek, Magyarország nemes részei urának, megválasztott és a sokásos módon meg is erősített erdélyi fejedelemlnek, a székelyek grófjának stb. stb. legkészségesebb uramnak és jótevőmnek.)

E könyv annyiban érdekel bennünket, hogy azt szerzője I. Rákóczi Ferencnek ajánlja. Az előszóban rávenni törekszik a fejedelmet arra, hogy az ariánus vallást, amelynek tanai ugy a katolikus, mint a protestáns vallás tanaival ellenkeznek, illetőleg e vallás követőit fejedelemségéből távolítsa el. Mert e vallásnak tudható be az, hogy az egykor minden ellensége felett oly dicsőségesen győzedelmeskedő Magyarország annyira aláhanyatlott, s jelenleg már végenyészetéhez közeledik. Két oly család sarjadéka a fejedelem, amelyek mindenkor minden erejükből küzdöttek a török hatalom ellen, amint ezt egyrésről Báthory Istvánnak a kenyérmezei hősnek, Báthory István erdélyi fejedelemlnek és későbbi lengyel királynak és Báthory Zsigmondnak, másrésről Rákóczi Zsigmondnak, Rákóczi Lászlónak és II. Rákóczi Györgynek tettei mutatják. Távolítsa el tehát fejedelemségéből annak a vallásnak a követőit, akik többre becsülték és becsülik a keresztények barátságánál a törököket, s akik elsősorban mozdították elő a török hatalomnak rohamos terjeszkedését Magyarországon. Mily ellenszenvvel viselkedtek e vallás követői atyjával szemben, aki pedig Erdélyért életét is fölládozta. Gondoljon a fejedelem azokra a jótettekre, amelyeket a Báthoryak a katolikus egyház érdekében véghez vittek. Haladjon tehát őseinek nyomdokain és mutassa meg, hogy méltó utód.

Az előszónak e rövid kivonata is azt mutatja, hogy van benne néhány nagyítás és tévedés. De az utóbbiakat nem szándékos elferdítésnek, hanem inkább a hiányos ismeretnek kell tulajdonítanunk. (830.)

Folytatólagosan bemutatunk még néhány érdekesebb bejegyzéssel ellátott könyvet.

12. *Asceticarum considerationum tomi quarti liber I. Creaturae ad poenitentiam dispositio. Authore P. Joanne Bucellini, e Societate Jesu. Viennae Austriae. Anno 1669.*

A könyvet szerzője Szechenyi György kalocsai érseknek ajánlja. Az ajánlás címe: *Illustrissimo et Reverendissimo Domino, Domino Georgio Szecheny Ecclesiarum Canonice unitarum Colocensis et Bachiensis Archiepiscopo, Episcopatus Jaurinensis Administratori, Locorumque eorundem ac Comitatum supremo ac perpetuo Comiti, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis*

intimo Consiliario. (Azaz: „Méltóságos és főtisztelendő uramnak, Széchenyi Györgynek a törvényesen egyesített kalocsai és bácsi egyházak érsekének; a győri püspökség gondnokának, ugyanezen helyek és vármegyék örökös és főispánjának, a szent császári és királyi felség legbelső tanácsosának.“)

Az ajánlás tartalmazza Széchenyi György élettörténetét, különösen ki lévén emelve működése az egyházi élet terén, s a katolikus egyházzal szemben tanúsított jótékonyága.

A címlap előtti lapon Széchenyi György mellképe e jelmonddal: „Si Deus pro nobis.“¹ A mellkép alatt a győri jezsuita rendház képe, s ez alatt Széchenyi említett címe e hozzáadással: „Fundator Collegii Soc. Jesu Jaurini.“² A kép teljes nagysága 26·5×16·5 cm.

Bejegyzés: Residentiae Patakiensis Societatis Jesu. 1670. (932.)

13. Ecclesiasticae Historiae Autores. Basileae MDLVII. Bejegyzések: Macskasdy Domokos, Laczkfi Andrass. Ezek voltak a Dijosgiőr waranak az belső warnak rakatoij Lazlo kyrall akaratyaboll. Matijas kiral rakatta az kyslő varath.

Anno 1613. Illustrissimus Princeps Transylvaniae 27 Octobris per Zilassium et Geczianum interfectus fuisse refertur Varadini Bathorius dictus Gabriel ille fuit. Tenuit principatum Annos 6, Menses 6 et dies totidem. Successit Bethlen Gabor. Claudiopoli coronatus est ec. Vinnae.

(Azaz: „1613. évben. Az a hír érkezett hozzánk, hogy Szilassy és Geczy Váradon okt. 27-dikén a méltóságos erdélyi fejedelmet Báthory Gábort meggyilkolták. A fejedelemséget birtokolta hat évig, hat hónapig és ugyanannyi napig. Utóda lett Bethlen Gábor. Kolozsvárott koronázták meg stb. Vinnán.“³)

Eodem anno Geczi Andras a militibus Bathorys frustratim assecutus

(Ugyanabban az évben Geczy András Báthory katonái hiába üldözték.)

1617. Quod majus. Egy kolosvarat meg egetet bozorkanj Mensi Juny 1616. vallotta ez eztendőbeli füek fak sarjat mellel az ember es barom taplalodnak ok el szettek es ha nem hiszik nagj ob bizonsagul keressek meg az veres hagima magvak valo szarat s abban sorítottak. Erkeszele az hir ide Nagj mihalban 19 Augusti. Nagi mihali Sigmond előtt meg keresven ugi

¹ „Ha Isten velünk.“

² „A győri jezsuita rendház alapítója.“

³ Vinna község Ungvármegyében, Nagymihály szomszédságában. A község melletti meredek kiemelkedésen egykori várának romjai láthatók.

talala hat az hagjma zara tele sok ezer few es fa leuellel mind ha egyben sajtoltak volna első meczesenis az szőlő leuelket mint egj fel garas el mecződek ep vala feje es magva felől honnetis selegen oda czuda: lattam szememel Joannes Vilmany.

Anno 1617. Circa festum Antony et Margaritae¹ az Nyrban Fejer To neuő falu mellej leuo Toban egj iszanu sarkanj lattatot lakot hoszasaga mint nijolcz eőkör ekestül az latoktol iteltetet lennj. Senkit nem bantot setalt az szaraszon, esmeg az Toban ment. Mit hoszon orszagunkra Isten tuggy.

Eodem 1617. Circa diem 25 May Tokaj es kenezleő² köszöt valo reten Topos Balint es Apafi Miklos Tokaj kapitan fogtak fel egj skorpiot. Uvegben fa olajban zarolvan laczot sokaktul aki akarta.

Circa diem 1 July. Huszutothj az Szepesi praepost Lizkan³ titkon Templom mellej egj agast alatot feöl (vonassek maga bele) nescitur quare.

Anno 1617: Giulaj Estuan porkolab egj leania leöt es az oldala megh nilt doctor latana semi nem haznal azt mondotta.

Anno 1618. Circa 20 Febr. Cassoviae fogacz uczaban egj drabont felesége ket fejü es dereku egj gyermeket szült az fejek orczaval özve ragattak egj orrok volt, es ket szemek, egik derekon kez nem volt hanem az mas derekan valo ket keszel özue ölelte, egiknek egj laba volt es azon tiz lab uija ezt az biro' es Praedicator latta:

* Ezek peldazak az ket fejedelmet Mattiast es Ferdinandust.

Eodem Anno. Inter Zikszo et Vadaz circa Nativitatem Domini⁵ az patak verrel folt fel. darabonkent az veres jegeket hordoztak, Jesu Criste dux et pastor noster esto, mala portendenda cauto.⁶

Oratio justü et clavis coelestis. Ascendit humilis oratio et descendit copiosa benedictio.⁷

¹ 1617-ben Antal és Margit napja táján, tehát január második felében.

² Kenézleő bodrogközi község, amely hajdan Zemplén, de jelenleg Szabolcs-vármegyéhez tartozik. Szabolcs vármegye monografiája. 35.

³ Az egykori hegyaljai városok egyike. (Jelenleg Olaszliszka). A szepesi prépostságnak és káptalannak volt itt nagyobb birtoka. Amint a zempléni vármegyei levéltár több oklevele igazolja, a város lakosai és a prépostság között folytonos volt a perlekedés.

⁴ Nem tudja az ember, hogy miért.

⁵ Ugyanabban az évben. Sikszó és Vadász között a karácsonyi ünnepek táján. Két abaujmegei községről van itt szó, s az utalás a Máriapatakra vonatkozik, amely mindkét községet érinti.

⁶ Ó Jézus Krisztus, légy ami vezérünk és pásztorunk és távolítsd el tőlünk a bajokat.

⁷ Az igaz imádsága az ég kulcsa. Felhatol az alázatos imádság és leszáll a bőséges áldás.

Resid. ec. 1677. Liber ec. Resid ec. 1704. (959.)

14. Káldi György. „Az Vasarnapokra-Valo Predikatzionioknak Első Resze.“¹ Hozzákötvé ugyancsak Kálditól: „Az Innepekre-Valo Predikatzionioknak Első Resze.“²

Bejegyzések: Én Istuan praedicator ueottem ez keoniuet uduarhely szekben Mattéfaluán laktomban mikor Lengyel Orszagban méne Rakoczi Georg Urunk nagh haddal Ferencz praedikatornetot flo. 8. 1660. Stephanus Szobo.

Ittem onnan maga az feydem uiza jöuen erdelyben az neppe az kemeny Tatar rabsagaba esuen maga es az feydelem Galu es Fenes között az Török fegiuere miat sebbe esuen ki ment Uaradra es ott megh holt aba a sebbe.

Memoriale in Anno 1693 die uero 15 Nouembris. En Ferencz deak nagj arron hosztam uisza magam kezemhez eszt a' Kaldi postillat az mostoha Annyamtól miuel az szegény Attyam nekie átta uolt.

Ittem én Ferencz deak egy keues ideig engettem az en jo akaro Baratomnak és Uramnak eszt az Kaldi postillat ad usum in Anno 1699 die uero 27 Aprilis.

Ezen könyvért egy Magyar Kaldi Bibliat adtam Ferencz Deaknak en Oroszhegyi Balint Deák. (4239.)

15. Tyskievicius Georgius: Theologia antilogica Lutheranorum et antilogia Theologica Calvinistarum ec. Cracoviae, 1642.

Bejegyzések: Anno Millesimo Sexcentesimo quinquagesimo secundo Mense Februario, Ab Admodum Reverendissimo Nicolao Veselyeny Societatis Jesu Sacerdote in pignus benevolentiae oblatu Stephano Selendi. (Azaz: „Az 1651-dik év február havában főtisztelendő Wesselényi Miklós jezsuita áldozár ajándékozta Selendi Istvánnak a jóindulat záiogául.“)

Bejegyzések: „Dicsőseg menyben Istennek bekeseg földön embernek jo akarato sziuüeknek.

... Teged mennyei kiralyunk kit szent atyanknak kialtunk tisztelünk aldunk imadunk es örök halakat adunk.“

„Jőj el Szent lelek Istenünk latogas meg hirőt lelkünk malasztoddal tölcs be szivünk kiket teremtel legy bennünk. Te uagy mi uigasztalassunk Isteni nagy ajandekunk elő kut tűz szeretetünk légy lelkünk sebere kenetünk.“

„Fő zúgás ellen vato oruossagh.

Egy fedőt meg kell melegítani, és az feje lágyára írósvajat

¹ Szabó Károly: Régi magyar könyvtár. I. 601.

² Szabó Károly: u. o. 602.

kell tenni, és az fejére mint egy kolbaszt ruhából kell csinálni, és arra kell tenni az meleg fedőt, azt megint ruhauál be fődni, hogy az fedőnek melegségétől az írósvaj meg oluadgyon.“

„Siketségről ualo oruossagh.

Az hangya tojását keresd meg, és egy euegben csinály benne, és tölcz olay rea, ted az tűzhöz hogy jól megh oluagyon ved ki és bocsás az fülében benne és megh gyógyúl.“

„Fő zúgástól fonalat kel fenni, motolára fel kel vetni, és azt meg kel forro vézzel önteni, az mely melegen elszenvedhete fejére és fülére kel kötni. Item kék lilium olayát bele bocsatani el veszi zúgását.“¹ (829.)

16. Ugy az elején, mint a végén csonka latin biblia. Táblájának külső részére az 1527-es évszám van rányomva. Bejegyzések:

„Precatio Ante Cibum.“²

Myndeneknek zemey³ bened biznak Uristen es te acy⁴ hw⁵ nekyk eledelth⁶ az hwdenek⁷ leg kelletyben.

Megh nytod the aldoth isten myndeneknek zenth kezeideth es be theltes⁸ minden lelkes allatokoth nagy bwsyges aldomasodwal.

Pater noster.⁹ Mynden ható atya isten algy meg mynketh es ez ayandykokoth, kyketh az te yo woltodból endewk¹⁰ wagunk az my Urunk iessus Chrystus által.

Praeces (?) de parandio.¹¹

Iges es hw az Uristen mynden nemw igyresyben tekyletes alhatatos zenthsyges hw isteny tytemnyben.

Kezel wagyon myndeneknek segytsygre hwteth hywoknek igassagban fylelemben es hythben hw sent neuith magastaloknak.

Pater Noster. Mynden ható atya isten halath adunk myn-

¹ Könyvtárunkból egy könyvnek ilyen recept-féle bejegyzéseit közölte Dongó Gy. Géza az Adalékok XVI. évf. 30–33. old.

² Evés előtti imádság.

³ Szemei.

⁴ Adsz.

⁵ Ő.

⁶ Eledelt.

⁷ Időnek.

⁸ Töltesz.

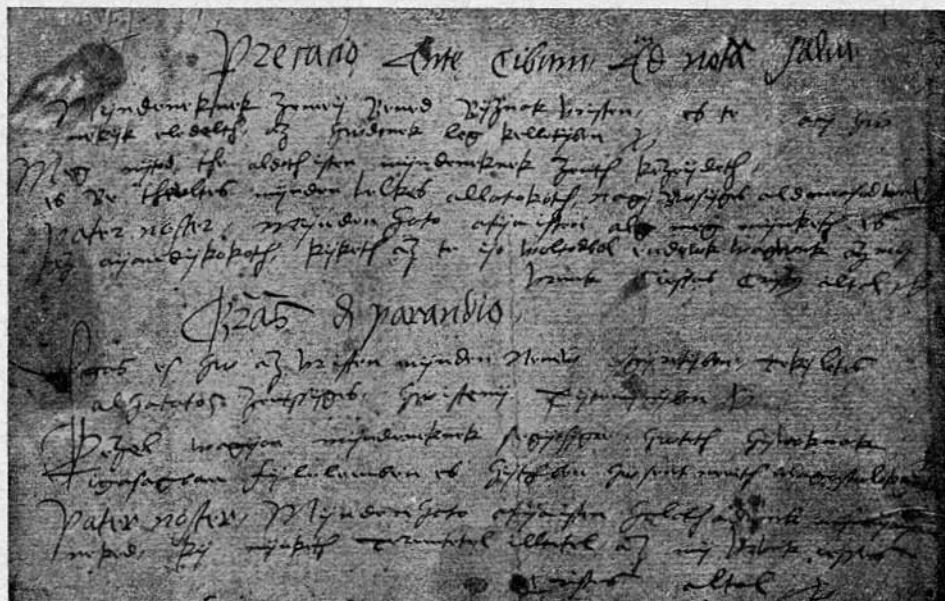
⁹ Mi Atyánk.

¹⁰ Eendők.

¹¹ Ebéd utáni imádság. „Parandio“ érdekes hungarizmus.

nyayan neked, ky mynketh teremtetel illtetel¹ az my Urunk iessus Cristus által.“ (II. kép.)

E bejegyzést úgy nyelvezete, mint írásmódja alapján a XVI. századból származónak kell tekintenünk. Közelebről még meghatározhatjuk abból, hogy fölötte van e bejegyzés: „Anno Domini 1573 in die Walentini martiris horre completory

XVI. századi magyar nyelvű imádságok.

factus est motus terre magnus“,² amelynek elhelyezkedési körülménye azt igazolja, hogy előbb jegyezték be, mint a fönnebit. Tehát a bejegyzés a XVI. század végéről származik. (1274.)³

17. Veresmarti Mihály: Tanáchkozás, mellyet kellyen a' különböző vallások közzül választani stb.⁴

Bejegyzés: Szűz Maria Christus Anya,
Magyar Orszagh szószóloja.
teged kíván minden Nemzet
hegy sik az Anyaszentegyház.
Oh Maria kegies Anya,
Magyar Nemzetnek Aszonya.

¹ Eltettél.

² Az Úr (születésének) 1573-dik évében Bálint vértanu napján (febr. 14., illet. nov. 11-dikén) a záróima órájában hatalmas földrengés volt.

³ A jegyzékben 27. szám alatt.

⁴ Szabó Károly: Régi magyar könyvtár. 706.

18. Rationale evangelizantium authore Jacobo Marchantió. Bejegyzések: „Pauli Bernárd Plebani Bodrogereszturiensis, inventus est in foro Kereszturiensi, cum ex Arce Tokaiensi, soluta Rebellium obsidione redimerem, die ult. Oct. 1672. Societatis Jesu Residentiae Patakiensis 1673. 3. Janar. Concessum a R. P. Andrea Ecshedy Superiore Residentiae Pataki Adm. Rdo Dno Andreae Gál Parocho Taliensi meritissimo. 1691. 27 Marty.“ (1798.)

19. Operum Georgii Sohnii sacrae theologiae doctoris. Tomus secundus. Herbornae Nassoviorum. 1591. Bejegyzés: „Occultum odium, longum consilium, discordia Principum. Haec tria amiserunt Regnum Hungaricum.“ (Azaz: „A titkos gyűlölködés, a hosszú tanácskozás és a fejedelmek egyenetlenkedései tették tönkre Magyarországot.“ (2863.)

* * *

Rövidesen meg kell emlékeznünk a könyvtárban levő **ősnyomtatványokról** (incunabula) is.

A könyvnyomtatást, vagy helyesebben a betűk szétszedhetőségét Gutenberg János mainzi polgár találta fel 1450 körül, tehát vagy 460 évvel ezelőtt. E feltalálás, mint csekély kivétellel a többiek is, az emberiségnek egy fontos szükségletén volt hivatva segíteni, amennyiben másolás útján nem tudtak annyi könyvet előállítani, hogy a keresletet kielégítsén, s ezen segített Gutenberg találmánya.

Az 1450—1500. évek között, tehát a könyvnyomtatás feltalálásának századában nyomtatott könyveket nevezzük **ősnyomtatványoknak**. Ezeket akár hazai vonatkozásúak, akár nem, nagyon is figyelmünkre kell méltatnunk, mert ritkaságuknál fogva felette becsesek.

A könyvtárban összesen csupán öt **ősnyomtatvány** van és pedig:

1. Bonaventura: *Quaestiones super secundo sententiarum*.¹ A könyvnek ugy az eleje, mint a vége csonka.² (1249.)

2. *Sermones dominicales per totum annum fratris Antonii de bitonto ordinis fratrum minorum de observantia*. Kolofonja:³ *Expliciunt sermones dominicales per totum anni circulum.*

¹ Kétségkívül Bonaventurának az a műve ez, amelyet Hain: „*Repertorium bibliographicum*“-ában 3538. szám alatt említ, amelyet tehát Velenczében 1477-ben nyomtattak.

² A jegyzékben 29. szám alatt említjük.

³ Kolofon alatt a középkori kéziratoknak és a régi nyomtatványoknak olyan befejezőrészét értjük, amelyben meg van említve a mű szerzője, tárgya, a másoló, illet. nyomtató, a nyomtatás helye és ideje, s végül, hogy kinek a költségén nyomtatták.

Reuerendissimi patris fratris Antony de Bitonto: ordinis fratrum minorum de observantia. Diligenter examinati per venerabilem patres eius ordinis: fratrem Philippum de rhotingo. ad homorem omnipotentis dei et sue beatissime matris nec non et eius mirifici confessoris sacri seraphici patris nostri Francisci. Amen.

Quibus imprimendis ingentem sollicitudinem adhibuit Bonetus locatellus bergomensis iussu et expensis probatissimi viri Nicolai de Franchfordia. Anno domini MCCCCXCII.¹ Bejegyzés: Resid. ec. 1677. (3179.)

3. Isidorus ethimologiarum idem de summo bono sancti Isidori byspalensis episcopi: Impressus Venetys per Benetum locatellum mandato et expensis Nobilis viri Octauiani Scoti Ciuis Modoetiensis MCCCCXCIII. Tertio Idus Decembres, cum dei summa lande. (922.)

4. Legendae Sanctorum Regni Hungariae Kolofonja: Expliciunt legende sanctorum regni hungarie, que in historia lombardica non continentur.² A könyv eleje csonka. Nyomtatásának éve jelezve nincs. Az utolsó három üres oldalra van ráírva szót. Zsófia legendája. E beírás, amint azt a végére írt évszám jelzi, 1499-ből való.

5. Legenda Sanctorum, alias Lombardica historia.³ Az előbbivel egybekötve. Ennek a vége csonka.

* * *

A régi könyveket tanulmányozónak elsősorban figyelmére kell méltatnia a „Hungarica“-kat. „Hungarica“-k csoportjába általában a magyar vonatkozású könyvek tartoznak. Szorosabb értelemben „Hungarica“-knak tekintjük 1711-ig, tehát a szatmári békéig hazánkban és a külföldön nyomtatott magyar nyelvű könyveket,⁴ a hazánkban nyomtatott idegen nyelvű könyveket,⁵ és végül a magyar szerzőktől származó külföldön nyomtatott idegen nyelvű könyveket.⁶

Már eleddig is megemlítettük könyvtárunk néhány „Hungarica“-ját. Unicum, azaz egyetlen példány könyvtárunkban

¹ U. o. 3217.

² Valószínűleg az, amelyet Hain 9280. szám alatt említ.

³ Valószínűleg az, amelyet Hain 9996. szám alatt említ.

⁴ Szabó Károly: Régi magyar könyvtár. Az 1531–1711. megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve. I. kötet.

⁵ Szabó Károly: Régi magyar könyvtár. II. kötet. 1473-tól 1711-ig megjelent nem magyar nyelvű hazai nyomtatványok könyvészeti kézikönyve.

⁶ Szabó-Hellebrant: Régi magyar könyvtár. III. kötet első és második rész. Magyar szerzőktől külföldön 1480-tól 1711-ig megjelent nem magyar nyelvű nyomtatványok könyvészeti kézikönyve.

nincs, s így illusztrálás kedvéért csupán ritkábban előforduló példányokat fogok bemutatni.

Molnár Albert (Szenczi). „*Dictionarium Latinoungaricum.* (Azaz: Latin-magyar szótár) ec. Noribergae. 1604.“ A mű elején az ajánlási rész csonka. Hozzáköteve: Molnár Albert „*Dictionarium Ungarico Latinum*“-ja.¹

Molnár Gregorius. *Thomae Linacri Grammatices Compendiosa per quaestiones explicatio.* ec. Claudiopoli. 1566.²

Bethlen János: *Das bedrängte Dacia.* ec. Nürnberg. 1666.³

A régi könyvek tanulmányozásánál meg kell vizsgálnunk azok tábláinak belsejét is. A XVI. és XVII. században a könyvkötők egyszersmind könyvárusok is voltak és a nem kelendő könyveket táblákban alkalmazták s így önkénytelenül sok unikumot mentettek meg számunkra. Ebben az irányban is kutatva több könyvtáblából áztattam ki „*Hungarica*“-kat, amelyek közül a legértékesebbek egy magyar nyelvű református „*Imádságos és énekes könyv*“-nek néhány oldala, amelyet unikumnak kell tekintenünk. Ugyanennek az „*Imádságos és énekes könyv*“-nek több levelét áztatta ki Harsányi István a főiskolai könyvtár egyik könyvtáblájából.

* * *

Folytatólagosan bemutatjuk a sárospataki főiskola bejegyzésével, illet. jelzésével ellátott könyvek jegyzékét szerzők, illet. ezek hiányában a vezérszók szerint. Ugy a főiskola „*Liber Illustr. Scholae S. Patachiensis*“, mint pedig a jezsuitáknak „*Resid. Pataki. Soci. Jesu*“ már ismertetett bejegyzését rövidítve közlöm, zárójelben megjelölve azt, ha valamelyik hiányzik, vagy ha ki van vakarva, vagy ha le van ragasztva.

1. *Josephi Acostae conciones ec. Coloniae Agrippinae.* 1601. *Capit. Agriensis. Resid. ec.* 1677. *Liber ec.* (Hiányzik). Jelzés: E. V. 30. (3010. 8. rét.)

2. *Divi Ambrósii opera.* A könyvnek úgy az eleje, mint a vége csonka. Bejegyzések hiányzanak. Jelzés: G. I. 17. (970. fólió.)

3. *Arma lucis contra opera tenebrarum ec. Varsaviae.* 1647. *Liber ec.* (Leragasztva). *Resid. ec.* 1704. Jelzése lekopva. (4203. 16 r.)

4. *Mercurii Gallobelgici succenturiati sive rerum in Gallia*

¹ Szabó Károly csupán négy példányát említi I. kötetben 392. és 393-dik számok alatt.

² Szabó K, csupán egy példányát említi II. 102. szám alatt.

³ Szabó-Hellebrant. U. o. 2355. szám alatt.

et Belgio potissimum ec. Auctore Gotardo Arthus Dantiscano. Francofurti. 1622. Liber ec. (Hiányzik). Resid. ec. 1677. C. V. 32. (2665. 8. r.)

5. Articuli universorum statuum et ordinum inclyti regni Hungariae. Ac partium sibi annexarum, in generalibus eorundem conventibus ab anno 1608 usque ad annum 1659. inclusive editi. Pottendorff. Liber ec. (Áthúzva). Resid. ec. 1676. (Áthúzva). Lib. 24. Ord. int. (3419. 8. r.)

6. Athanasii Magni opera in quatuor tomos distributa ec. Basiliae. 1556. Resid. ec. 1666. Liber ec. (Áthúzva és leraasztva). Lib. X. — — (960. fól.)

7. Athanasii episcopi Alexandrini sanctissima eloquentissimaque opera. Parisiis 1520. Liber ec. (Hiányzik). Resid. ec. 1677. Lib. XIX. Th. 2. (1272. fól.)

8. Primus tomus eximii patris, inter summa Latinarum ecclesiae ornamenta ac lumina principis, D. Aurelii Augustini Hipponensis episcopi ec. Basiliae. 1569. Liber ec. (Kivágva). Resid. ec. 1704. Sum Joh. Bede Szeöl. Anno Christi 1620. Ugyanezzel az irással: Decem operum Augustini tomi totidem florenis Ungaricis empti. Lib. 10. Th. 2. G. I. 5. (1267. fól.)

9. Tomus III. operum D. Aurelii Augustini Hipponensis episcopi, complectens reliqua ton didacticon. Basiliae, 1569. Liber ec. (Kivakarva). Resid. ec. 1704. Lib. IX. Th. 2. G. I. 6. (1268. fól.)

10. Vita et doctrina Jesu Christi ex quatuor evangelistis collecta ec. per Nicolaum Avancinum. Viennae Austriae. 1665. Liber ec. (Lerasztva). Resid. ec. 1677. Jelzés nincs rajta. (3884. 16. r.)

11. Summa conciliorum omnium ordinata, aucta, illustrata ec. Opera ec. studio M. L. Bail ec. Parisii. 1659. Resid. ec. 1677. (Áthúzva). Liber ec. (Kivakarva). Resid. ec. (A XVIII. század elejéről származó bejegyzés). Lib. I. Th. 2. (558. fól.)

12. Friderici Bartscii concionum controversarum ec. Tomus secundus. Coloniae Agrippinae 1660. Liber ec. Resid. ec. 1676. Lib. 28. Ord. III. (2347. 8. r.)

13. Omnia D. Basilii Magni, archiepiscopi Caesareae Cappadociae, quae ad nos extant, opera ec. Basileae. 1552. Liber ec. Resid. ec. 1677. Lib. 10. Ord. 6. (964. fól.)

14. Martinus Becanus. Theologia. (A könyv eleje csonka.) Liber ec. (Hiányzik). Resid. ec. Lib. VI. Ord. int. (20. 8. r.)

15. Axiomata philosophica venerabilis Bedae, viri in divinis

atque humanis literis exercitissimi ec. Coloniae. 1614. Liber ec. (Kivakarva). Resid. ec. 1677. Lib. — Ord. IV. (4218. 16. r.)

16. Bellarminus Robertus. De controversiis Christianae fidei, adversus huius temporis haereticos. Tomus secundus. Ingolstadii. 1597. Liber ec. (Áthúzva). Resid. ec. 1704. Lib. I. Th. — (572. fólió.)

17. Disputationum Roberti Bellarmini Politiani de controversiis Christianae fidei, adversus huius temporis haereticos, tomus secundus. Ingolstadii. Liber ec. (Hiányzik). Resid. ec. 1677. Est Stephani S. Gönci olim Anno Domini 1649. die 13 Januarii. Nunc Thomae Nagyodi 1651. 25. Martii. Lib. 34. Ord. III. (2484. 8. r.)

18. Disputationum Roberti Bellarmini de controversiis ec.; tomus tertius. Lugduni. 1610. Liber ec. (Leragasztva). Resid. ec. 1677. Lib. 23. Ord. int. F. V. 7. (2485. 8. r.)

19. Disputationum ec.; tomus quartus. Ingolstadii. 1605. Liber ec. (Kivágva). Resid. ec. 1676. (Áthúzva). Lib. — Ord. III. (2486. 8. r.)

20. Disputationum ec. Ingolstadii. 1605. Liber ec. (Kivágva). Resid. ec. 1676. (Áthúzva). Jelzése leköpva. (2483. 8. r.)

21. Secundi tomi quarta controversia generalis, de sacramento poenitentiae. A Roberto Bellarmino Politiano. Liber ec. (Leragasztva). Resid. ec. 1676. Lib. 4. Ord. 2. (2487. 8. r.)

22. Secundi tomi quarta controversia generalis, de sacramento poenitentiae Roberto Bellarmino. Liber ec. (Kivágva). Resid. ec. 1676. Lib. 24. Ord. III. G. IV. 14. (2503. 8. r.)

23. Roberto Bellarmini tertii tomi quarta controversia generalis, de sacramento poenitentiae ec. Ingolstadii. Liber ec. (Leragasztva). Resid. ec. 1676. Jelzése leköpva. (2488. 8. r.)

24. Quarti tomi tertiae controversiae generalis, controversia secunda principalis. Quae est de iustificatione impii, et bonis operibus generatim, quinque libris explicata. Liber ec. (Leragasztva). Resid. ec. (Áthúzva). Jelzése leköpva. (2489. 8. r.)

25. Diui Bernardi abbatis Clareuallensis ec.: Opera omnia. Parisiis. 1527. Resid. ec. 1676. A főiskola bejegyzése hiányzik. G. I. — (293. fól.)

26. Biblia. A könyv eleje hiányos. Liber ec. (Hiányzik). Resid. ec. 1677. (Kivakarva). Resid. ec. 1704. K. — — (2966. 8. r.)

27. Biblia. Úgy az elején, mint a végén csonka. Táblá-

jára rányomva 1527. Liber ec. (Hiányzik). Resid. ec. 1704. M. I. 12. (1274. fól.)

28. Szent biblia azaz: Istennek uy testamentomának ec. Ez másodic kinyomtatást igazgatta néhol megis jobbitotta Szenci Molnár Albert. Hanoviában. 1608. Liber ec. Resid. ec. 1677. (Áthúzva). Lib. XXX, — — (1244. 4. r.)

29. D. Bonaventurae super secundam sententiarum. Liber ec. Resid. ec. 1677. A könyvnek úgy az eleje, mint a vége csonka s a táblája is igen megrongált. állapotban van. és ez magyarázza a jelzés hiányát. (1249. 4. r.)

30. De signis ecclesiae Dei, Thomae Bosii Eugubini ec. Tomus II. Coloniae Agrippinae. 1593. Liber ec. (Leragasztva). Resid. ec. 1667. Lib. — Ord. 3. (2507. 8. r.)

31. Asceticae considerationes, in usum eorum, qui per sacras commentationes se et alios ad perfectionem animant. Tomus primus. Authore P. Joanne Bucellini. Viennae. Austriae. 1666. Liber ec. (Leragasztva). Resid. ec. 1677. (Áthúzva). Lib. XIII. Th. — (1566. fól.)

32. Asceticae. ec. Authore P. Joanne Bucellini ec. Ugyanaz a cím, mint az előzőé. Liber ec. (Leragasztva). Resid. ec. 1677. A jelzés lekopva. (1565. fól.)

33. Ludovici Caelii Rhodigini lectionum antiquarum libri XXX. ec. Basileae. 1550. Liber ec. (Leragasztva). Resid. ec. 1677. (Áthúzva). Resid. ec. 1705. Lib. 16. Th. 2. K. — 18. (985. fól.)

34. Thomae Campanellae: Universalis philosophiae, seu metaphysicarum rerum, iuxta propria dogmata. Parisiis. 1638. Resid. ec. 1677. (Áthúzva). Liber ec. (Kivakarva). Lib. IV. Th. 2. B. I. 5. (259. fól.)

35. Liber quintus chronici Carionis a Friderico secundo usque ad Carulum quintum ec. Francofurti. 1566. Liber ec. (Hiányzik). Resid. ec. 1676. Lib. 5. Ord. 2. (3414. 12. r.)

36. Chronici chronicorum politici liber II. ec. Francofurti. 1614. Liber ec. (Kivakarva). Resid. ec. 1677. Lib. 25. Th. IV. C. IV. 19. (2458. 8. r.)

37. Janua linguarum reserata ec. Athore J. A. Comenio. London. 1643. Liber ec. (Hiányzik). Resid. ec. 1677. A. IV. 5, (1611. 8. r.)

38. Commentarii collegii Conimbricensis e Societate Jesu: In universam dialecticam Aristotelis Stagiritae. Coloniae Agrippinae.

1611. Liber ec. (Áthúzva és leragasztva). Resid. ec. 1677. Lib. XIX. Th. 3. (1575. 4. r.)

39. Concordantiae maiores sacrae bibliae, summis vigiliis ec. Basileae. 1543. Liber ec. (Áthúzva). Resid. ec. 1677. (1262. fól.)

40. Meditata concordia, Protestantium cum Catholicis in una confessione fidei ex sacra scriptura desumpta. Coloniae Agrippinae. 1662. Liber ec. (Leragasztva). Resid. ec. 1677. Külső jelzése nincs. (616. 8. r.)

41. Exercitiorum spiritalium triplicis viae: purgativae, scilicet, illuminativae, et unitivae. Authore. Joanne Michaele Constantiensi ec. Coloniae Agrippinae. 1599. Liber ec. (Áthúzva). Resid. ec. (Áthúzva). Capit. Agrien Lib. 18. Ord. III. E. V. 17. (2343. 8. r.)

42. Libellus sodalitatis: hoc est Christianarum institutionum libri quinque, in gratiam sodalitatis B. Virginis Mariae: auctore Francisco Costero ec. Antverpiae. 1597. Liber ec. Resid. ec. 1695. Lib. — (3803. 16. r.)

43. Ignatii Coutinno sanctorale, sive conciones super festivitates maxime illustrium sanctorum ec. (Tomus II.) Quas ex idiomate Hispanico in Latinum transtulit Henricus Hechtermans ec. Coloniae Agrippinae. 1661. Liber ec. (Leragasztva). Resid. ec. 1675. Jelzése nincs. (2323. 4. r.)

44. Ignatii Coutinno: Contiones. Coloniae. 1661. Resid. ec. 1675, Liber ec. (Leragasztva). Külső jelzése nincs. (170. 4. r.)

45. Refutatio logodaedalorum, Joannis Fabritii, Samuelis Pomarii, et Isaaci Zabanii: Qui omnes lutherani professores, dum oppugnant scripto theses quasdam compendiales reverendi Domini Joannis Debródi; offendunt pede in ipso limine: Quod illis declarat idem Joannes Debródi pro Paschali rubro ovo. 1670. Liber ec. (Leragasztva). Resid. ec. 1677. Jelzés nincs rajta. (3576. 16.)

46. Bartholomaei Descobar Hispalensis e societate Jesu contiones ec. Parisiis 1624. Liber ec. (Áthúzva). Resid. ec. Ex libris testamento legatis Cardinalis Pázmány 1637. 19. Martii. Collegii. (Áthúzva és folytatása kivágva). Jelzése nincs. (1836. 4. r.)

47. Caeleste Pantheon sive caelum novum in festa et gesta sanctorum totius anni, morali doctrina varie illustratum, per R. P. Henricum Engelgrave ec. Coloniae Agrippinae. 1658. Liber ec. (Áthúzva és leragasztva). Resid. ec. 1671. A könyv sarka hiányzik (2443. 4. r.)

48. D. Epiphanii episcopi Constantiae Cypri, contra octoaginta haereses opus ec. Basileae. 1558. Liber ec. (Kivakarva). Resid ec. 1704. H. I. B. (968. fól.)

49. Joan. Eusebii Nierembergii. Ex variis selectisque concinatus opusculis ec. Lugduni. 1659. Resid. ec. 1665. Liber ec. (Kivakarva). Resid. ec. 1704. Capellae Aulicae Celsissimi Principis Fran. Rákoczi. A jelzés levakarva. (966. fól.)

50. R. P. Joannis Eusebii Nierembergii e societate Jesu stromata scripturae. Lugduni 1642. Liber ec. (Kivakarva). Resid. ec. Lib. — — (966. fól.)

51. Ecclesiasticae historiae autores. Eusebii Pamphili ec. Basileae. 1557. Liber ec. (Áthúzva). Resid. ec. 1677. Resid. ec. 1704. Lib. 6. Ord. I. C. I. 11. (959. fól.)

52. Exemplar reconciliationis cum Hungaris facta 23. Junii, Anno 1606 nec-non conditiones pacis Turcicae. Pařakini. (Typis illustrissimae Principis.) 1653. Liber ec. Resid. ec. 1677. Lib. 19. Th. 3. (937. fól.)

53. Postillae sive conciones Joannis Feri, ec. Antverpiae. 1562. Liber ec. (Hiányzik). Resid. ec. 1677. Capituli Agriensis. E. V. 36. (2495. 8. r.)

54. Theologica Platonica de immortalitate animorum duo de viginti libris, Marsilio Ficino Florentino ec. Parisiis. 1559. Liber ec. (Kivágva). Resid. ec. 1677. Lib. 8. Ord. int. (3473. 8. r.)

55. Paradisus sanctorum hoc est sermones sacri panegyrici ec; pars prima; authore Benedicto Fideli. Coloniae Agrippinae. 1660. Lib. 6. Th. 3. (2441. 4. r.)

56. Benedicti Fidelis: Paradisus concionatorum ex amoenissimis lectissimisque totius s. scripturae textibus ec. Pars prima. Coloniae Agrippinae. 1663. Liber ec. Ez alá írva: Furto sublatum inscripserunt. Resid. ec. 1676. A jelzés valószínűleg lekopott. (2440. 4. r.)

57. Petri Fonsecae institutionum dialecticarum libri octo. Ingolstadii. 1595. Liber ec. (Áthúzva). Resid. ec. 1704. Sum Stephani Cziernathoni. Emptus den. 65. Sum Matthaei Zentgeorgi comparatus A. D. 1624. 28. Febr. a Georgio Czernatoni Socio meo. Lib. 28. Ord. int. (3418. 8. r.)

58. Auli Gellii noctes Atticae. Praeterea Petri Mosellani in easdem annotationes. Basileae. Liber ec. (Kivágva). Resid. ec. 1677. (Áthúzva). Joan B. Szöl. 1593. den. 50. K. VI. 13. (2668. 8. r.)

59. Conradus Gesnerus: *Lexicon Graecolatinum*. Basileae. 1543. *Stephanus Miscalcinus habet 1596. Xurini ad Bodrog. Est Thomae Sz. Györgyi. Dono dabat hunc librum in perpetuam sui nominis memoriam, amicitiaeque observationem Casparus C. Miskolci Affinis ec. 1648. 17. Juny. O. Liscae. Resid. ec. Liber ec. (Leragasztva). Fogfajas ellen. Negy zem borsot kerres es az ueres hagimanak ued ki az belit es ted bele az borsot törd meg osztan két taner között azutan hincz meg liztel es aztan azt kel az oduaba dugny. — Resid. ec. Liber ec. (Leragasztva). Lib. — Th. 3. — IV. 33. (1243. 4. r.)*
60. Elején s végén csonka *Glossarium*. Liber ec. (Leragasztva). Lib. XIII. Th. — (574. fól.)
61. *Quartus tomus concionum de tempore ec. Auctore Ludovico Granatensi. Antverpiae. 1586. Joannes Syber verus possessor. Is dono dedit Blasio Deithey Archid. Ungvár. Cano. Agrien. 1626. Liber ec. (Hiányzik). Resid. ec. 1704. E. V. 15. (2763. 8. r.)*
62. *Ludovici Granatensis loci communes philosophiae moralis in tres tomos digesti. Coloniae. 1604. Liber ec. Resid. ec. 1676. Lib. 25. Ord. 2. (2873. 8. r.)*
63. *Sancti Gregorii Magni opera olim diversis tomis dispersa nunc vero beneficio magistri Bertholdi Rembolt in unum sunt volumen redacta ec. Parisiis. 1518. Liber ec. (Kivakarva). Resid. ec. 1704. G. I. 11. (579. fól.)*
64. *Gregorii de Valentia. Commentarium Theologicorum. Ingolstadii. 1603. Liber ec. Resid. ec. 1677. (984. fól.)*
65. *Jacobi Gretseri libri quinque apologetici, pro vita Ignatii Loiolae ec. Ingolstadii. 1599. Liber ec. Capit. Agrien. Lib. 4. Ord. int. E. IV. 37. (2337. 8. r.)*
66. *Jacobi Gretseri societatis Jesu theologi. Panegyricus Misenicus ec. Ingolstadii. 1606. Liber ec. (Kivágva). Resid. ec. (Áthúzva). A jelzés lekopva. (2352. 8. r.)*
67. *Lettere der signor Stefano Guazzo ec. In Venetia. 1606. Liber ec. (Áthúzva). Resid. ec. 1762. A jelzés valószínűleg lekopott. (2341. 8. r.)*
68. *Harmonia Evangeliorum. Elején a könyv csonka. Szerzője Kálvin János. Liber ec. Resid. ec. (Hiányzik). Lib. — Ord. — (1276. fól.)*
69. *Nicolai Herbornensis monas adversus varia excogitata dogmata. Coloniae. 1529. Liber ec. Resid. ec. 1677. E. IV. 58. (2876. 8. r.)*
70. *De officio pii et Christianae pacis vere amantis viri,*

exurgente, aut vigente haeresi ec. Authore Joanne Hessels. Coloniae. 1566. Liber ec. (Leragasztva). Resid. ec. Lib. — Ord. — (2932. 8. r.)

71. Secunda pars huius operis in se continens postillas domini Hugonis Cardinalis. Ugy az elején, mint a végén hiányos. Bár Rákóczi György bejegyzése hiányzik, de kétségtelen, hogy a kitépelt lapok egyikén megvolt. Resid. ec. 1676. NB. Nolite me lacerare, Cur? quia Catholicus sum. O manus indocti! 1712. E. II. 16. (568. fól.)

72. Quinta pars huius operis ec. „Anno 1629 vettem Lednicen egi segeni morvabol ki usettetet predicatortol. R. G. S. R. de Rochicherberga.“ Resid. ec. 1677. E. II. 14. (977. fól.)

73. Sexta pars huius operis ec. Rákóczinak ugyanazon bejegyzése, mint az előbbiben. „Samuel Rochotius a Rochicherberga.“ Resid. ec. 1677. E. II. 12. (576. fól.) E két utóbbi könyvben nincsen meg a főiskola bejegyzése, de hogy meg lehetett, azt a külső jelzés igazolja.

74. Irenaei episcopi Lugdunensis, opus eruditissimum, in quinque libros digestum ec. Basileae. 1571. Liber ec. (Leragasztva). Resid. ec. 1667. Resid. ec. 1676. Jelzés lekopva. (2925. 8. r.)

75. Pauli Jovii Novocomensis episcopi Nucerni, illustrium virorum vitae. Tomus primus. Basileae. 1559. Liber ec. (Áthúzza). Resid. ec. 1676. Lib. 16. Ord. III. C. IV. 45. (2329. 8. r.)

76. Polyantha nova, hęc est, opus suavissimis floribus celebriorum sententiarum ec. Studio et opera Josephi Langi Caesaremontani. Francofurti. 1607. Liber ec. (Kivakarva). Resid. ec. 1677. (Áthúzza). Lib. XIX. — — (294. fól.)

77. Lexicon Graecolatinum postremo nunc supra omnes omnium hactenus accessiones ec. Basileae. 1543. Liber ec. (Leragasztva). Resid. ec. 1677. Lib. — — — (1273. fól.)

78. Antiquitatum liturgicarum tomus tertius. Liber ec. Resid. ec. 1676. Ex libris Michaelis Maurouitii Abbatis triumfontis de Beöl. Praep. S. Petri Canonici et Vicarii Agriensis. Lib. 32. Th. — E. V. 3. (1612. 8. r.)

79. Quinta pars homiliarum, in epistolas, quae diebus festis proponuntur et enarrantur. Autore Georgio Maiore. Witebergae. 1562. Liber ec. Resid. ec. 1677. Lib. 6. Ord. 2. (3413. 8. r.)

80. Hortus pastorum in quo continentur omnis doctrina fidei et morum ec. Authore Jacobo Marchantio ec. Coloniae

Agrippinae. 1642. Liber ec. (Kivakarva). Resid. ec. 1677. Jelzés nincs. (2012. 4. r.)

81. Catholica hierarchiae ecclesasticae assertio, in qua B. Petri et Romanae sedis primatus contra heresim et schisma defenditur. Authore Leonardo Mario. Coloniae Agrippinae. 1618. Liber ec. (Hiányzik). Resid. ec. 1677. Lib. 9. Ord. 2. (3588. 8. r.)

82. Methodus Augustiniana defendi et probandi eidem Catholicam, ex solo verbo Dei; editio tertia; ec. Coloniae Agrippinae. 1660. Liber ec. (Kivakarva). Resid. ec. 1676. (Áthúzva). Resid. ec. 1704. Lib. 24. Th. IV. (2452. 4. r.)

83. Das erste Buch Mose. A könyv cimlapja hiányzik. Liber ec. Resid. ec. 1677. (Áthúzva). Jelzése nincs. (3531. 12. r.)

84. S. artis poenitentialiae tyrocinium ec. Authore F. N. M. ordinis praedicatorum. Cracoviae. 1625. Liber ec. (Hiányzik). Resid. ec. 1677. (Áthúzva). Lib. 38. Ord. IV. (4214. 12. r.)

85. In Josue hostilibus redimitum trophaeis commentarii literales, moralesque. Auctore R. P. Emmanuele de Naxera Toletano ec. Lugduni 1652. Resid. ec. 1676. Liber ec. (Áthúzva). Lib. II. Th. 3. (958. fól.)

86. Didaci Nissenii sermones aurei in omnia evangelia quadragesima dominicalia et ferialia. Tomus II. Cracoviae. 1650. Liber ec. (Áthúzva és leragasztva). Resid. ec. 1676. Jelzése nincs. (1303. 4. r.)

87. Didaci Nissenii sermones aurei in omnia evangelia quadragesima dominicalia et ferialia. Tomus I. Cracoviae. 1650. Liber ec. (Levágva). Resid. ec. 1676. Jelzése nincs. (1804. 4. r.)

88. Didaci Nissenii vita Abrahae, et politicus coelorum. Tomus III. Cracoviae. 1650. Liber ec. (Áthúzva és leragasztva). Resid. ec. 1676. Jelzése lekopva. (2473. 4. r.)

89. Operae horarum subcisivarum sive meditationes historicae, auctiores quam antea editae. Francofurti. 1602. Liber ec. (Kivágva). Resid. ec. 1691. (Áthúzva). Resid. ec. 1704. Külső jelzés valószínűleg nem volt. (1799. 4. r.)

90. De Deo uno tractatus primus auctore Augustino Oregio ec. Romae. 1630. Liber ec. Resid. ec. 1677. Lib. 6. Ord. IV. (3845. 12. r.)

91. Origenis Adamantii, eximii scripturarum interpretis, opera, quae quidem extant omnia, per Des. Erasmus Roterodamum partim versa, et vigilanter recognita ec. Basileae. 1557. Liber ec. (Kivakarva). Resid. ec. 1676. G. I. 31. (1266. fól.)

92. Origenis Adamantii, eximii scripturarum enarratoris

homiliae in genesim ec. A könyvnek úgy az eleje, mint a vége hiányos. A bevezető rész végén az 1536-ik évet olvas-hatjuk. Liber ec. Lib. — — — G. I. 32. (961. fól.)

93. Solida et absoluta Isagoge seu Introductio in sacras literas et mysticos sacrae scripturae intellectus libri 19. Authore Sancte Pagnino Lucensí. Coloniae. 1563. Liber ec. (Kivágva.) Resid. ec. 1676. H. I. 18: (1278. fól.)

94. Libri Jehosua, Judicum, Samuelis et regum, Hebraice: cum interlineari versione Xantis Pagnini. Raphelengii. 1611. Liber ec. (Áthúzva). Resid. ec. 1676. Lib. 5. Ord. int. (1809. 4. r.)

95. Psalmi Davidis Hebraici, cum interlineari versione. Xantis Pagnini ec. Raphelengii. 1608. Liber ec. Resid. ec. 1704. Lib. — Ord. — (2459. 4. r.)

96. Roberti Bellarmini Politiani societatis Jesu theologi cardinalis de gratia et libero arbitrio. Libri VI. ec. Explicati et castigati studio Davidis Parei sacrarum literarum professoris in academia archipalatina. Heidelbergae. 1614. Liber ec. (Leragasztva). Resid. ec. 1677. Reverendo et clarissimo viro D. Petro S. Beszermenino, ovium Christi apud Tolcsvaienses custodi vigilantissimo ec. Fautori benevolo hoc exiguum munusculum mittit Heidelbergae Paulus Orvos Suri Anno 1614. Martii 27. Lib. 32. — — (2605. 8. r.)

97. Gulielmi Parisiensis episcopi de septem sacramentis ec. Lugduni. 1580. Liber ec. (Leragasztva). Resid. ec. 1677. Capit. Agrien. Lib. 4. Ord. IV. E. VI. 8. (3687. 12. r.)

98. Conclusiones theologiae de sacramento et virtute poenitentiae ec. A Reverendo Patre Alexandro Pauman. Graecii. 1656. Liber ec. Resid. ec. (Áthúzva). Jelzése nincs. (3514. 12. r.)

99. Benedicti Pererii in suos de principiis et affectionibus rerum naturalium libros. Liber ec. (Hiányzik). Resid. ec. 1677. (Áthúzva). Jelzés lekópva. (2864. 8. r.)

100. Concionator historicus rariorum eventuum exemplis, ad instructionem moralem explicatis delectans ac docens. Authore R. P. Michaele Pexenfelder ec. Monachii. 1679. Liber ec. (Áthúzva). Resid. ec. 1682. (Áthúzva). Resid. ec. A tábla sarka hiányzik. (2449. 4. r.)

101. Philo Judeus: Lucumbrationes omnes quotquot haberi potuerunt, Latinae ex Graecis factae, per Sigismundum Gelenium. Basileae. 1554. Resid. ec. 1676. (Áthúzva). Liber ec. (Kivakarva). Lib. IX. Th. 3. D. V. — (262. fól.)

102. Alexandri Piccolominei in mechanicas quaestiones Aristotelis ec. Venetiis. 1565. Liber ec. Resid. ec. 1676. Lib. 45. Ord. 2. (4205. 8. r.)

103. C. Plinius Secundus: Historiae mundi libri XXXVII. denuo ad vetustos codices collati, et plurimis locis iam iterum post cunctorum editiones emendati, adiunctis Sigismundi Gelenii annotationibus. Basileae. 1554. Resid. ec. 1675. Liber ec. (Kivakarva). Lib. IX. Th. — E. — — (292. fól.)

104. L. Plinii secundi Veronensis historiae naturalis libri XXXVII. ab Alexandro Benedicto Veronensi physico emendati-ores redditi, 1507. Ugyanebben a kötetben: Isidorus ethimologiarum, idem de summo bono. Venetiis. 1493. Liber ec. (Kivakarva), Resid. ec. 1677. A jelzés lekopva. (922. fól.)

105. Compendium seu breviarium absolutissimum omnium meditationum ec. Ex maiori opere meditationum R. P. Lud. de Ponte ec. Romae. 1626. Liber ec. (Áthúzva). Resid. ec. 1673. Jelzése valószínűleg lekopva. (2340. 8. r.)

106. Prierates Sylvester: Sylvestrinae summae, nitiori suo restitutae. Antverpiae. 1569. Capit. Agriensis. 1631. Resid. ec. 1677. A főiskola bejegyzése hiányzik. Lib. XX. Th. III. D. II. 25. (2293. 4. r.)

107. Psalterium. Francofurti. 1569. Liber ec. (Leragasztva). Resid. ec. 1677. Resid. ec. 1704. Ex libris Mich. Mol. Szánthai. Lib. 8. Ord. IV. (4216. 12 r.)

108. Commentariorum urbanorum Raphaelis Volaterrani octo et triginta libri ec. Basileae. 1569. Liber ec. (Kivakarva.) Resid. ec. 1677. (Áthúzva.) Resid. ec. 1704. Sum Joh. B. Szeöl. 1612. Lib. XI. Th. 2. J. I. 23. (1260. fól.)

109. Thomae Reinae Mediolanensis e sociatate Jesu ec. Quadragesimalae sive contiones XL. ec. Francofurti. 1653. Liber ec. (Leragasztva.) Resid. ec. 1665. A könyv sarka hiányzik (1801. 4. r.)

110. Exercitium perfectionis et virtutum, auctore Alphonso Rodericio ec. Coloniae Agrippinae. 1657. Liber ec. (Hiányzik.) Resid. ec. 1677. Lib. —. Ord. —. (2310. 4. r.)

111. Heriberti Ros-Weydi Anti-Capellus sive explosio naeniarum Jacobi capelli ec. Antverpiae. 1619. Liber ec. (Leragasztva.) Resid. ec. 1676. Lib. 5. Ord. int. (2508. 8. r.)

112. Aphorismi confessoriorum ex doctorum sententiis collecti auctore Emanuele Sa. ec. Antverpiae. 1599. Liber ec. Resid. ec. 1677. Lib. — — (4236. 12. r.)

113. Defensio tractationis de diversis ministrorum evangelii gradibus: ab Hadriano Saravia editae, contra responsionem clarissimi viri D. Theodori Bezae. Eodem Hadriano Saravia auctore ec. Francofurti. 1601. Liber ec. (Leragasztva). Resid ec. 1677. Paul M. Szánthai. Lib. 11. Th. IV. (2453. 4 r.)

114. Sotteallus Joannes: Summa pontificalium et synodalium constitutionum, in locos seu titulos communes redacta. Sovanii. 1570. Capituli Agriensis. Resid. ec. 1676. Liber ec. (Az első két bejegyzés áthúzva, a harmadik leragasztva.) Resid. ec. 1704. Lib. 17. Ord. interior. T. IV. 43. (2491. 8. r.)

115. Antidota Apostolica contra nostri temporis haereses. Authore Thoma Stapletono. Antverpiae. Anno 1595. Capituli Agriensis 1632. Resid. ec. 1677. Liber ec. (Leragasztva). Lib. VI. Ord. interior, T. V. 52. (2354. 8. r.)

116. Methodus expeditae confessionis tum pro confessariis, tum pro poenitentibus, complectens libros quinque. Auctore P. Thoma Tamburino. Coloniae Agrippinae. 1658. Liber ec. (Leragasztva). Resid. ec. 1678. Lib. 24. Ord. IV. (1996. 6. r.)

117. Ordinarium officii Divini, secundum consuetudinem metropolitanae ecclesiae Strigoniensis: a mendis purgatum et editum, opera et expensis reverendissimi Domini Nicolai Telegdini ec. Tirnaviae. 1580. Liber ec. Resid. ec. 1677. Lib. 35. Ord. int. E. V. 10. (1663. 8. r.)

118. Theatri humanae vitae volumen decimum ec. A könyv vége csonka. Liber ec. (Áthúzva). Resid. ec. (Áthúzva). Lib. XII. Th. (577. fol.)

119. Maior Dei gloria. Viris apostolis per execitia spiritualia. S. P. Ignatii de Loiola, fundatoris societatis Jesu proposita: Et per R. P. Zachariam Ignatium Trinkellium, eiusdem societatis religiosum altera editione auctiori declarata: atque anno saeculari, seu centesimo ab inducta soc. Jesu in regnum Ungariae Tyrnaviam, Georgio Lippay de Zombor archiepiscopo ecclesia metropolitana, Strigomiensi ec. dedicata. Viennae Austriae. Liber ec. (Leragasztva). Resid. ec. 1665. Lib. — Ord. — (921. fol.)

120. Gregorii de Valentia Metimnensis commentariorum theologorum tomus secundus. Ingolstadii. 1592. Liber. ec. Resid. ec. 1677. Lib. V. Th. 3. G. I. — (Theca D. 3.) (573. fol.)

Befejezésül meg kell még említenem azt, hogy tanítványaim felkeltett érdeklődésének már eleddig is van némi eredménye. Eltekintve több régi, de nem „Hungarica“ könyvtől,

részben ingyen, részben némi csekély ellenértékért négy magyar nyelvű „Hungarica“-t mentettek meg a vidéken az elkallódástól. Címeik: 1. Practica Arithmetica. Azaz: Számvető tábla. Paduai Julius Caesar által irattatott. Most pedig e gyönyörű kis formában elsőben ki-botsáttatott. Váradon, 1653. ¹

2. Komáromi Csipkés György. Igaz Hit, az az, Oly CCXLI. Magyar Predikaciok stb. Szeben. 1666. ²

3. Molnár Albert. Szent David Királynak és Profetaknak Szaz Ötven Soltari stb. Amstelodam, 1686. ³ Egybekötve: Károlyi Gáspár. Szent Biblia. stb. Amstelodam, 1685. ⁴ Az előbbinek a vége, az utóbbinak az eleje hiányos.

4. Miscołczi Gáspár. Egy jeles Vad-Kert, stb. Lötse, 1702. ⁵
S egy 1734-ben megjelent könyvben a következő érdekes népdalra bukkantunk:

Édes rózsám hová lettél,
Talán a verembe estél.
Nem estem én a verembe,
Tsak te véled szerelembe.

Dr. Visegrádi János.

¹ Szabó Károly: „Régi magyar könyvtára“-ban nem említi e művet. A „Könyv-szemlé“-ben az e mű pótlásában feltaláljuk a 245. szám alatt.

² Szabó Károly: U. o. 1042. szám alatt.

³ Szabó K.: U. o. 1345.

⁴ Szabó K.: U. o. 1324.

⁵ Szabó K.: U. o. 1658.